ВАСЯ ЗДОБУВАЄ ПЕРЕМОГУ

Вася вибіг зі школи і, підстрибуючи, помчав через молоду посадку ялинок, на ходу збиваючи палицею блакитні головки еону. Лівою рукою він недбало затиснув табель успішності, який йому тільки що видав учитель. Радість розпирала груди Васі. Не тому, що оцінки в табелі були високими. Навпаки, там були майже одні трійки!.. Хлопець був щасливий тому, що нарешті вирвався "на волю", тому що завтра він їде в Синявку до діда Левка…

Вася підстрибнув, перевернувся через голову, аж закурів пісок, і з’їхав з горба в долину. Схопився внизу на ноги, задоволено засміявся. Надокучливі уроки залишилися позаду! Попереду — весела подорож, пригоди, а може, й нові товариші…

В долині розкинувся широкий колгоспний двір. Майже біля посадок стояла кузня. З високого, закоптілого димаря струмився прозорий димок. Вася зупинився, потім якось несміливо, бочком, підступив до кузні, звідки чувся приглушений гомін людей, м’яке фуркотіння вентилятора. Зайти чи не зайти? Треба обов’язково зайти! Все одно розмова відбудеться, якщо не тут, то дома!

Чого ж так вагався Вася, котрий, як говорили малюки з першого і другого класів, нічого не боявся? Батька, свого батька Трохима Левковича — сільського коваля, добродушного, тихого чоловіка! Погляду його м’яких сірих очей не витримував син. Він починав в’юнитись на місці, бігав очима по кутках і, нарешті, ревів на повний голос. "Мов пароплав на Дніпрі", говорили сусіди.

Згадавши це, Вася вже хотів повертати геть від кузні, щоб відкласти до вечора неприємну розмову, але раптом два помічники батька — Микола і Семен — хутко винесли з кузні надвір колесо до воза з паруючою новою шиною. Семен оглянувся, помітив Васю, крикнув:

— Трохиме Левковичу! Ваш прийшов!

Діватись було нікуди. Вася ступив до кузні, непевно посміхаючись. Темна постать зробила крок від ковадла в смугу світла. Це був батько. Він поправив засмальцьований фартух на грудях, провів шорсткою п’ятірнею по неголеній щоці, вп’явся добрими сірими очима в обличчя сина і з висоти двометрового росту прогримів:

— Ну, герой, показуй…

Вася, хлюпнувши носом, подав табель батьку, а сам утупився в маленький язичок полум’я, який тремтів над червоно-чорною купкою вугілля на горні. Він млів від чекання. Ось зараз почнеться найнеприємніше!..

Дійсно, батько мовчки склав вчетверо табель, подав сину, взяв до рук молоток. Микола і Семен з докором подивилися на хлопця. Вася не знав, куди подіти очі.

— Ну?.. — нарешті почувся розкотистий голос Трохима Левковича.

— Тату…

— Що, тату? До яких пір ти будеш носити мені трійки в табелі? Мені соромно учителям в очі дивитися! Що з тебе вийде, шалапута шмат?

— Тату… — намагався син перебити батька.

Але коваль безжалісно гримів:

— Мовчи! Якби мати твоя була жива — вона б вигнала тебе з дому… Отак ти надії виправдовуєш?..

Ніс у Васі скривився набік, очі заморгали. Ось-ось він заплаче! Але хлопець побачив іронічні погляди Миколи і Семена, вчасно схаменувся і, витерши носа рукавом, твердо поглянув на батька.

— А нащо мені п’ятірки? Я буду мандрівником…

Батько зневажливо махнув велетенською мозолистою рукою, включив вентилятор, поклав до горна здоровий шмат заліза.

— Мандрівник! — їдко сказав він. — Що ти знаєш для того, щоб стати мандрівником?..

— А для цього треба бути тільки сміливим і загартованим, — авторитетно відповів Вася, радіючи від того, що гроза пройшла.

Батько розвів руками, безпорадно поглянув на помічників.

— Ну, що ти йому скажеш? Меле таке, що на голову не натягнеш!.. Зрозумій же, куряча твоя голова, що всюди потрібні знання!.. Гній тільки зможеш ти на поле возити, якщо на трійки будеш учитися!

— Та й для цього треба знати, як запрягти коня, як поводитися з ним, — єхидно вкинув слово Семен.

— І агротехніку не завадить знати, — додав Микола, — щоб класти гною стільки, скільки треба…

Хоч і образливо було Васі слухати такі розмови, але від душі у нього відлягло. Хай собі балакають! Він знає, що мандрівником буде обов’язково!

— Ну от що, — почувся голос батька, і Вася здригнувся від несподіванки, — на перший раз кара тобі буде така: не поїдеш до діда! Будеш ціле літо повторювати…

— Як це? — не зрозумів Вася, кліпаючи повіками.

— А ось так! Не поїдеш — і все… Годі з тобою панькатися! А наступного року побачимо…

Вася на хвилину вражено замовк, все ще не розуміючи, до чого воно йдеться. Потім збагнув, що всі мрії про мандрівку літом розвіюються в дим, і клубок образи підступив йому до горла. На віях заблищали сльози.

Батько помітив ті блискучі краплі, сердито засопів і, вихопивши кліщами синьо-білий шмат розпеченого заліза з горна, кинув його на ковадло. Бризнули іскри, зашипіли і згасли, мов зірочки, в повітрі. Микола і Семен схопили молоти. Шмат металу, жалібно стогнучи, під їх могутніми ударами перетворювався в певну річ. А між тими молотами, весело видзвонюючи чудесну мелодію народження нової речі, літав у батьковій руці молоток, показуючи, куди, як і скільки бити…

Вася чмихнув раз, вдруге, переступив з ноги на ногу, потім, набравшись сили, заревів на високій ноті. Батько розгублено поклав молоток. Помічники переморгнулись між собою.

— Замовчиш ти, нарешті? — сердито сказав Трохим Левкович. Але Вася перейшов з високої ноти на середню і заголосив під кінець басом з музикальними переливами.

Важка батькова рука ласкаво лягла на голову сина, погладила попелястий вихор. Сірі очі коваля випромінювали ніжність. Вася замовк: перемога була здобута! Він підняв очі вгору, несміливо заглянув у батькове обличчя.

— Поїду, тату, до діда?..

— Гаразд… Поїдеш, — засміявся коваль. — Але пам’ятай: це востаннє я з тобою…

— Ура! Поїду! — не дослухавши, закричав Вася і, вимахуючи табелем, мов прапором, рвонув геть з кузні надвір.

Коваль задумливо подивився вслід сину, його кострубаті брови занепокоєно зійшлися на переніссі.

"РЕЦЕПТ" КОЛІ

Сеня — товстий, опецькуватий хлопець, білявий, з красивими сірими очима, — лежав на канапі і сумно розглядав стелю. Він був закутаний у товсту ковдру, обтиканий з усіх боків подушками. Вчора по дорозі зі школи Сеня попав під дощ. Було дуже весело і смішно, коли прохолодні струмені полилися за шию, хотілося роззутися і босими ногами пробігти по вулицях, розбризкуючи калюжі.

Ввечері Сеня два рази чхнув. Після цього мама поклала його в ліжко, викликала лікаря. Лікар — молода, синьоока, світлокоса дівчина — оглянула Сеню, знизала плечима, посміхнулася і порадила Сені більше рухатись і частіше бути на свіжому повітрі. Мати образилася, напоїла сина гарячим молоком з медом, дала аспірину на ніч і закутала у кілька ковдр.

Вранці Сеня проснувся від стуку в двері. Листоноша приніс термінову телеграму. Прочитавши її, мама схвильовано заметушилася, потім, одягнувши своє найкраще плаття, дуже довго чепурилася перед дзеркалом. Знову напоївши Сеню гарячим молоком, мама пішла і наказала йому не вставати. Він з півгодини читав книжку Купера "Останній з могікан", потім замріявся. Велика муха сіла на ніс хлопця, залоскотала лапками. Він чхнув. Муха обурено задзижчала і полетіла до

вікна. Там вона безрезультатно, але вперто забилася у шибку. Сеня поглянув туди. За вікном хиталися верховіття каштанів. Білі суцвіття докірливо махали голівками. Сеня тоскно зітхнув. Надворі так чудесно, тепло, хочеться поїхати кудись далеко-далеко! Сеня перечитав десятки пригодницьких книжок, йому самому хотілося б подорожувати, переживати незвичайні пригоди, але мама каже, що в нього слабке здоров’я!..

Думки Сені перервав шум в коридорі. Почувся радісний голос матері і ще один, чоловічий, такий рідний і знайомий.

Двері рвучко розчинилися. На порозі виросла постать людини, одягненої в теплу товсту куртку і шкіряні штани. Довга чорна борода спадала на груди. Між вусами і бородою блиснули білі зуби, зморшки поповзли від прозоро-синіх очей.

— Тату! — закричав Сеня, борсаючись в купі подушок і ковдр. Все це полетіло в різні боки. Хлопець стрибнув прямо з канапи до дверей і попав у обійми батька — Леоніда Левковича, який вже два роки не був дома. Він керував десь у Якутії геофізичною партією, що розшукувала алмази.

Батько опустив сина додолу, здивовано оглянув його.

— Ото! Молодець, виріс як! А чого це ти такий товстий? Зажирів, брат! Нікуди не годиться!..

До кімнати зайшла занепокоєна мати й молодший брат Леоніда Левковича, Микола — веселий рудий хлопець, якого всі називали просто Колею. Мати сплеснула руками.

— Ну як так можна! Льоню! Він зовсім хворий! Сеню! Лягай негайно!

Хлопець, незадоволено скривившись, ліг. Батько роздягнувся, вніс до кімнати лижі.

— Це тобі подарунок! — сказав він сину. — Будеш зимою кататися!..

— Йому не можна! Що ти, що ти, Льоню! — вигукнула мати, накриваючи стіл. — Дитина зовсім хвора! У нього серце слабке…

— Сором! — розсердився батько. — Я два роки блукаю по тайзі, а ти зробила з сина якогось Обломова, мішок з м’ясом… Що ж з нього вийде?..

— Він багато читає! — похвалилась мати. — Сеня дуже розумний!..

— А до чого йому те читання, коли він не може навіть рухатися? В його роки я батракував, хліб заробляв!

Мати кинула сердитий погляд на Леоніда Левковича,

— Йому нема потреби заробляти хліб. Тепер не ті часи!

— Леонід каже не про те, — перебив її Коли. Ти готуєш з Сені парникову рослину! Та й він хороший!.. Тюхтій!

— Я ж не винен! — захникав Сеня.

— Подивись на себе, — іронічно вів далі Коля. — На кого ти схожий? Весь час валяєшся на канапі, ожирів… Тобі дванадцятий рік, в такому віці хлопець мусить бути веселим, жвавим, сильним, мріяти про подорожі, пригоди…

— Я теж мрію, — виправдовувався Сеня. Бачиш, скільки книжок прочитав!

Він показав на поличку над столиком, де лежали книжки Жуля Берна, Купера, Бєляєва, Конан-Дойля.

Герої тих книжок були сильними, вольовими людьми, — сказав батько, сідаючи за стіл. — Вони не боялися небезпек, а ти...

— В нього серце! — знову вступилася мати.

— Якби мені вилікуватися, — додав Сеня, жалібно дивлячись на батька.

— Хочете, я його вилікую, — хитро посміхнувся Коля. — Пошліть його до діда Левка. Хай він потреться там між такими ж хлопцями... Вірте мені — кращого рецепта вам ніхто не випише!..

— Що ви! — обняла мати Сеню, кидаючи гнівні погляди на чоловіків. — Йому треба на Кавказ, лікуватись... Ви хочете загубити дитину!

Але Сені план дядька сподобався. Він вирвався з рук матері і підскочив до стола.

— А там є ліс?

— Є! — авторитетно підтвердив Коля. — і ліс і ріка!

— Правильно, — обізвався батько. — Я теж так думаю... Хай він їде до діда!

— Ні, я його не пущу! — рішуче заявила мати. — Втопиться ж він. Треба хоч людину найняти щоб доглядала за ним!

— От ще, — образився Сеня. — Хіба я маленький?

— Він жирний, не потоне, — пожартував Коля.

— Ну як вам не соромно! — не здавалася мати. — Дитина ж хвора!

— Температура є? — поцікавився батько.

— Нема… Але він учора чхав…

— Ну й на здоров’я! — засміявся Леонід Левкович. — Сьогодні ввечері й поїдемо.

Очі Сені блищали радістю. Він поцілував занепокоєну матір у щоку і затанцював по кімнаті.

…Ввечері чорний "ЗІМ" мчав батька і сина по автостраді Київ — Харків, мимо хвойних і дубових лісів, на південь.

ПО ДОРОЗІ ДО ДІДА

Їхати до діда треба було на маленькому теплоході, який щодня ходив з Києва вниз по Дніпру. На другий день після розмови а сином Трохим Левкович одвіз його на берег Дніпра, де стояв приплав. Річкова хвиля ласкаво хлюпотіла в променях ранкового сонця. Васі здавалося, що то струмиться не вода, а розтоплене срібло. Він стрибнув з кручі вниз, задоволено занурив руки в воду, яка була прохолодно свіжою.

— Васю, скоро сідати! — крикнув з кручі батько.

Вася захопив воду долонями, хлюпнув догори. Бризки іскристо спалахнули в повітрі, мов осколочки сонця.

Пронизливо запищала сирена, і теплохід, рокочучи моторами, привалив до дебаркадера.

Вася. схопившись рукою за густі віти лози, що звисали до води, вискочив на кручу. Поклали східці. Дві баби, важко крекчучи під величезними клунками, ввійшли до судна. Залишився тільки коваль з сином.

— Швидше! — крикнув згори молодий, веселий капітан. В кожному його русі відчувалась енергія і добродушність. Біля нього у віконці показалась морда великого бульдога. Пес байдуже поглянув на кручу, зарослу лозою, позіхнув, оскалюючи пащу з величезними іклами, і знову заховався.

Трохим Левкович підняв сина високо над головою, потім притиснув до грудей, поцілував у щоку. Цупка щетина вколола Васю. Але він щасливо пригорнувся до широких грудей батька. І йому раптом захотілося зробити щось хороше, щоб більше ніколи не нахмурювалися сердито оці кудлаті рідні брови над милими сірими очима. Але що ж зробити? Пообіцяти, що він буде добре вчитися? Вася вже хотів сказати ці слова, але щось стримало його.

Батько опустив сина додолу, розкуйовдив вихрясте волосся.

— Гляди ж мені...

Що глядіть, він не пояснив, а вже вслід крикнув:

— Тебе зустріне на лузі дід Левко! Я йому подав телеграму!..

Вася швидко пробіг по проходу на палубу. Теплохід вже відчалив від дебаркадера. Батько ще раз на прощання підняв руку. Ось він стає все меншим, ось вже не можна розглядіти його обличчя. Нарешті його постать зникла за кручею.

Набираючи швидкість, теплохід вийшов на середину Дніпра. Зліва, на хвилі, яка котилася за судном, колихалися човники рибалок, на

правому березі бовваніли фіолетово-сині кручі, химерно порізані яругами. Там паслися череди кіз. Вони здавалися малесенькими білими цятками.

Вася став на носі судна і задивився в далечінь. За бортом вирувала вода, назустріч судну пливли піщані береги, коси, верболози над заплавами. Васі здавалося, що то назустріч йому мчать нові світи, де будуть цікаві пригоди, прекрасні мандрівки, щасливе життя. Він заплющив очі, підставив обличчя струменю теплого повітря. Як хороше, як прекрасно!..

Дві години мандрівки промайнули дуже швидко. Вася не встиг отямитися, як матрос крикнув:

— Синявка. Приготуватись!

Вася зацікавлено озирнувся. На превеликий подив, ніякої пристані він не побачив. Теплохід з виключеними моторами йшов прямо до піщаної кручі, де стояло кілька постатей біля стовпа з ліхтарем.

— А де ж Синявка? — розгублено запитав Вася матроса, який пробіг мимо.

— Оце ж і є Синявка, — засміявся матрос.

Теплохід уткнувся носом у берег. З віконця рубки знову показався бульдог, ліниво гавкнув.

— Містер наказує покласти трап! — засміявся капітан.

Матрос зареготався, привітно махнув Містеру рукою і викинув на берег трап — вузеньку дошку зі східцями. Васі здалося несолідним йти по такій штуці — він, розігнавшись, стрибнув прямо на берег. Капітан посварився пальцем, бульдог загарчав. Вася показав йому язика.

В цей час хтось схопив його за вухо. Вася крутнувся, відскочив і побачив, що на нього строго дивиться товста, огрядна баба в картатій одежі і великій хустці, кінці якої стирчали на голові, ніби ріжки.

— Що це ти робиш, шибенику? — басом озвалася вона. — Хіба так можна — язика показувати?

— Я не йому, а собаці, — огризнувся Вася. — І потім — яке вам діло?

Він одступив крок на всякий випадок, баба знову не схопила його за вухо.

— Як то яке діло? — перепитала баба. — А ти хіба не до мене приїхав?

— Я до діда Левка приїхав, — бовкнув Вася.

— Значить, і до мене, — запевнила баба. — Ти що, халамиднику, забув мене? Я ж баба Оришка…

Вася, шморгнувши носом, мусив підійти і поцілувати бабу в зморшкувату щоку, яка пахнула якимись квітами чи травами.

— Ну, пішли, — цокотіла баба. — Дід зайнятий, так я вийшла тебе зустрічати…

Теплохід гучно завив, аж залящало в вухах, і поплив униз. Скоро він зник за поворотом. Баба Оришка схопила Васю за руку і повела по стежці, що гадюкою вилася між високою м’якою травою і кущами щавлю. Вася сердито вирвав руку.

— Сам піду, не маленький…

— Та бачу, — розсердилася баба, — виперло аж до неба! Ну, йди, йди…

Вася захоплено оглядався навколо, повними грудьми вдихав п’янюче повітря. Поміж травами текли струмки різнобарвних квітів, хиталися буйні кущі білої лози. Прямо над головою непорушно висів підорлик; очевидно, він виглядав здобич.

Стежка скоро закінчилась. Вона вивела знову на берег, до води.

— А це що — знову Дніпро? — запитав Вася, дивуючись,

— Не Дніпро, а рукав Дніпра, — пояснила баба. — Старик…

— Який старик?

— Ну, старе річище… Нам ще треба тут переїхати, а на тому боці і буде Синявка,

— А хто ж нас перевезе? — поцікавився Вася.

— Не лізь поперед батька в пекло, — відповіла баба Оришка. — Побачиш сам…

І, набравши повні легені повітря, гучно закричала:

— Пе-е-ре-е-во-о-о-зу!

Вася засміявся.

— Чого тобі смішно, халамиднику? — обернулась баба.

— Ви, бабо, наче пароплав, кричите, — пояснив Вася.

— Я тобі дам пароплав… Не встиг приїхати, а вже всякі коники викидаєш…

На тому березі з кущів вийшла маленька постать, заворушилася біля човнів. Скоро звідти одчалила плоскодонка, попрямувала до них. Через кілька хвилин баба Оришка з Васею вже сиділи в човні. Старий дід з вицвілими очима і ріденькою борідкою без угаву торохтів, правлячи веслом:

— Це ж чий такий хлопчина?

— Та наш онук…

— Трохимів, чи що?

— Еге ж!

— Гулять на літо?

— Начебто гулять… Та тільки не встиг зійти на берег, як уже хуліганити почав, — поскаржилася баба.

Дід-перевізник смішно похитав борідкою, докірливо зацмокав.

— Ай-я-яй! Як же так можна? Старших треба слухати…

Вася, не дослухавши того, що хотів сказати дід, раптом швидко скинув з себе сорочку, штанці і, залишившись в одних трусиках, вискочив на сидіння.

— Куди ти, окаянний? — сплеснула руками баба Оришка.

Та Вася не відповів. Човен якраз підходив до берега, з якого звисали до води густі вузлуваті корчі лози, утворюючи справжній лабіринт. Поміж тим корінням снували тисячі рибок різної породи. Вася підняв руки над головою і шубовснув у воду. Баба Оришка злякано зойкнула.

— Ой, рятуйте, втоне!..

— Ну й халамидник, — похитав головою дід. Він хутко підгрібав до того місця, куди пірнув Вася. Там вода стала каламутною, на поверхню вискакували маленькі бульбашки.

— Люди добрі, втопиться! — зарепетувала баба Оришка. — Подивіться, вже бульби дме!..

Дід розгублено поклав весло, почав скидати штани.

Але ось захитався кущ лози біля самого берега, з-під води з’явилася мокра голова Васі. Він, пирхаючи, виліз на берег.

— Ну й шибеник, — хмикнув дід, полегшено зав’язуючи очкур на штанях.

— Що ж це ти витворяєш, розбійнику? — крикнула баба.

— Та я тільки освіжився! Жарко! — гукнув Вася, стрибаючи на одній нозі, щоб вилити воду з вуха.

— Не смій більше пірнати! Я з тебе тепер і очей не зведу! Ху! Аж дух захопило од страху!..

Подякувавши діду за перевіз, баба Оришка схопила в ліву руку одежу, правою Васю і, не давши йому навіть одягнутись, попрямувала поза селом до лісу, що темно-синьою стіною вставав на обрії.

ЗНАЙОМСТВО

Машина приїхала до Синявки вночі. Напівсонного Сеню внесли до лісової сторожки і поклали спати. Батько поцілував його в щоку, — останнє, що він пам’ятав, — а потім в голові почали плестися різнобарвні павутини снів…

Проснувся Сеня від сонячного променя, який ковзнув з вузенької віконниці прямо на обличчя. В світло-жовтій смузі плавали пилинки, виблискуючи, ніби зірочки. За шибкою в блідо-блакитному небі хиталися верховіття дубів…

Сені здалося, що він ще спить, що з надокучливої обстановки київської квартири він переселився в новий казковий світ. Де ж це він? А, згадав! Це ж батько вчора привіз його до діда Левка!

Сеня оглянув кімнату. В кутку нахмурював брови з портрета Шевченко, там же стояв стіл — широкий, дубовий, а на ньому — щось накрите грубим рушником, мабуть, хліб… Майже третину кімнати займала велика піч. На стіні — рушниця з двома стволами, патронташ. Сеня лежав на довгій дерев’яній канапі; прямо над головою висіла палиця на двох мотузках, а на цій палиці накладена всяка одежа.

Більше Сеня не став розглядати. Він хутко схопився з канапи і вискочив у двері на ґанок.

Над самою землею по лісу котився блакитний туман, осідаючи дрібними росинками на траву. Ті росинки переливались синіми, зеленими, червоними іскрами, і здавалось, що хтось щедро розсипав на галявині дорогоцінне каміння. Сеня зачаровано дивився навколо. Йому ввижалося, що дуби і сосни бредуть, мов живі, по коліна в тумані і, радісно киваючи пишними головами, усміхаються веселому ранковому сонцю.

Праворуч, на кручі, ліс обривався. В просвітах між деревами видно було неосяжні зелені луки, синю стрічку Дніпра і гори в тумані.

Посеред двору, під велетенською сосною, сиділа стара баба і, метко ворушачи спицями, щось в’язала. Ось вона побачила Сеню, підняла на лоба великі окуляри і басом озвалася:

— А ходи-но сюди!..

Сеня підійшов, з цікавістю розглядаючи зморшкувате обличчя баби.

— Як спалось?

— Добре, бабусю! А це ви і є моя баба?..

— Оце ж я і є!

— Баба Оришка?

— Еге ж!

— А де дід Левко?

— Пішов у ліс дід Левко. Ніколи було і побачити вас, шибеників…

— Кого це нас? — здивувався Сеня.

— Та ще один тут приїхав, твій брат…

— Який? У мене брата нема!..

— Двоюрідний, — повчально сказала баба. — Вася!.. Хіба не знаєш?.. Тільки ти з нього прикладу не бери. Він розбишака! Іди в хату, на столі

візьми хліб і молоко, поснідай… Тут тобі не Київ, будеш їсти по-простому…

— Та я не хочу!..

— Іди, іди, кажу тобі. Треба ще Васю покликати!..

— А де він? — поцікавився Сеня.

— Десь повіявся вже, — сердито забурчала баба. — Тільки що був тут…

Повернувшись до лісу, вона склала долоні рупором і гучно крикнула.

— Васю! Ва-а-асю!

Між деревами прокотилася луна. За хатою загавкав собака. Потім на паркані з’явився хлопець — високий, жилавий, з смішним попелястим вихром на голові і зухвалими синіми очима. Він стрибнув прямо в папороть, що буйно розрослася попід парканом, і підбіг до баби.

— Та що мені з тобою робити? — забідкалася вона. — Чи тобі воріт нема, що ти стрибаєш, як той кіт, через паркан?

— Так цікавіше, бабо! — засміявся Вася і здивовано запитав: — А це хто — Сеня?..

— Сеня! — солідно озвався той, простягаючи руку.

Вася потиснув його руку, потім критично оглянув з голови до ніг товстеньку постать брата.

— А чого ти такий жирний?..

— Не знаю. Мама каже, що в мене серце хворе, — образився Сеня, надувши губи.

Баба посварилася на Васю пальцем.

— Ну-ну! Не обіжай брата! Не встигли познайомитись, а вже скубетесь! Ідіть, снідайте!

Вася миролюбно поплескав Сеню по плечу, прищурив веселе око.

— Не буду! Не дмись!.. Пішли…

Хлопці разом побігли до хати. На столі вони знайшли під рушником білий хліб і два великі кухлі молока. Молоко було густе і запашне.

— Такого в Києві нема, — смачно облизуючись, сказав Сеня.

У вікні показалось обличчя баби.

— Та не смійте бігати на річку і в ліс, розбишаки! — крикнула вона. — А то я з вами панькатись не буду — відразу одправлю назад!

Вася підморгнув братові.

— Якщо її слухати, то й з хати не вийдеш.

Потім, нахилившись до Сениного вуха, прошепотів:

— Ти пригоди любиш?

— Люблю! Я багато книжок читав про пригоди!..

— Та не в книжках, а щоб сам! — пояснив Вася.

— Сам не вмію! Я б хотів, але які в Києві пригоди…

— То ж бо й є! А тут все буде інакше!

Потім погляд Васі знову став критичним.

— Ти фізкультурою займався?

— Ні, — признався Сеня. — Я ж серцем хворий! Мама не дозволяє…

— То який же з тебе мандрівник вийде? — здивувався Вася. — Ось підожди, я тебе на ноги поставлю! Плюнь на серце, краще буде!

— Правда? — зрадів Сеня…

— Чесне слово! А ти рибу ловити вмієш?

— Ні! Ми на базарі купуємо!

— На базарі? — зареготався Вася, — А сам їй ловив? Руками ловив?

— Руками? — Сеня витріщив очі.

— Руками… Без нічого! Не віриш? Я тобі покажу. Хоч зараз, ходім!

— А баба? — злякано озирнувся Сеня.

— Вона не взнає. Та й хіба ми маленькі, щоб сидіти коло хати! Пішли!..

Хлопці вийшли в сіни, визирнули надвір. Баба сиділа на тому ж місці під сосною і в’язала, мугикаючи якусь пісеньку. Треба було проскочити так, щоб вона не помітила.

Раптом Вася здивовано прислухався. З протилежних дверей, які вели в комірчину, почулося цвірінькання птахів. Брови Сені здивовано поповзли догори, великі сірі очі стали ще більшими.

— Горобці! Як вони попали в комору? Треба сказати бабі…

— Цить! — зашипів Вася. — Не треба! А то вона нас не пустить на річку…

Цвірінькання горобців стихло. За дверима щось зашелестіло, ніби пролетів великий птах. Потім поважно каркнула ворона.

— Ворона! — аж присів від несподіванки Вася. — Горобці і ворона разом? Нічого не розумію!

— Може, баба приручає птахів? — запитав Сеня. — Давай поглянемо у віконце. Я бачив — там є вікно вгорі… Знадвору!..

— Ні! — заперечив Вася. — Бачиш, баба збирається йти сюди? Краще ми потім подивимось. А тепер, поки баба не побачила, гайда на річку.

— Гайда! — згодився Сеня.

Поглядаючи на бабу, хлопці вискочили на ґанок, прослизнули попід стіною і сховалися за кущами.

НЕСПОДІВАНА ЗУСТРІЧ

Вони зупинилися на краю високої кручі, яка спускалася до самої води. Кожної весни ріка підмивала берег і могутня течія несла геть пласти піску, руйнуючи горб, на якому стояли, мов вартові, столітні сосни. Деякі дерева позбавилися опори і повисли над водою,

простягаючи у повітря переплутане коріння, мов щупальця дивовижної тварини.

Вася схопив Сеню за руку і кинувся вниз. Сеня зойкнув. Вони посунулися по піску аж до води. Було зовсім не боляче. Вася вибрався з-під купи піску, весело сміючись. Сеня закліпав повіками, зачмихав, обтрусився і собі засміявся, йому стало легко і весело…

Трохи оддалік виднілися човни, прив’язані біля густого верболозу. Людей біля них не було, тільки на пісочку жваво бігали чайки, щось видзьобуючи.

— Знаєш що? — сказав Вася. — Ми зараз одв’яжемо човна і перепливемо на той бік. Бачиш — там тягнуться густі кущі під кручею? Під ними є багато риби… Я тобі покажу, як треба ловить руками! А принесемо рибу — баба не буде сердиться!.. Згода?..

— А як же човен? — з сумнівом запитав стривожений Сеня. — Він чужий, люди побачать і скажуть…

— Нічого не скажуть, — запевнив Вася. — Ми швидко.

Сеня згодився. Хлопці, оглянувшись, підкралися до човнів. Чайки з пронизливим криком знялися в повітря. В одному човні-душогубці лежало весло і купка сіна. Мабуть, хтось на ньому приїхав або збирався їхати, бо човен був не прив’язаний.

— Сідай і не ворушись! — крикнув Вася, хапаючи весло.

Сеня, тремтячи, вмостився в носі човна, а Вася сів на корму.

— Ой, хитається, — злякано прошепотів Сеня, хапаючись руками за борти.

— Хай собі хитається, — заспокоїв його Вася. — Не хапайся руками, заплющ очі, раз боїшся!..

Сеня слухняно заплющив очі і завмер, не дихаючи. Різким поштовхом Вася відіпхнувся від берега, вміло вивів човен на вільну воду. Течія швидко понесла їх вниз.

— Ой, боюся, — пропищав Сеня.

— Цить. — крикнув Вася. — Перевернемось! Потерпи трохи, вже скоро…

Вправно орудуючи веслом, Вася поставив човен напереріз течії, кілька разів гребнув, набираючи швидкість. Хоч їх відносило течією, протилежний берег помітно наближався.

Раптом від того місця, де вони взяли човен, почувся дзвінкий дівчачий голос:

— Еге-е-ей! Хто вам дозволяв брати човен? Ану, греби назад!..

Сеня розплющив очі, пополотнів, хотів схопитись на ноги. Човен різко захитався, зачерпнув бортом жменю води.

— Сиди! — придушеним голосом просичав Вася. — Не ворушись, боягуз, бо втоплю!..

— Так там же кричать! Я ж казав, що помітять!

— Дурний! — обурився Вася. — Знайшов кого боятися — якогось дівчиська. Ми трохи половимо, а тоді повернемо їй човна…

— Греби назад, кому кажу! — репетувала дівчинка. — А то як перепливу, то я вам дам!..

Вася глузливо засміявся і нічого не відловів. Звертати увагу на погрози дівчат? Ха! Він на зло не поверне!

Човен ткнувся носом у берег. Вася штовхнув веслом розгубленого Сеню.

— Вставай, вилазь!

— Що — приїхали?..

— Приїхали…

Сеня, похитуючись, тримаючись руками за борти, рачки виліз на берег і схопився за кущ лози, що навис над водою. Потім він повернувся обличчям до річки і злякано закричав:

— Пливе! Вася, дивись!..

— Хто пливе? — здивувався Вася.

— Дівчина! Та, що кричала…

Справді, до їхнього берега швидко наближалась хазяйка човна, тримаючи в одній руці платтячко, а другою загрібаючи воду. Вася вийшов на низеньку кручу, взявся руками в боки і байдуже дивився на неї.

Дівчинка підпливла до берега, пирснула, мов кіт, кинула платтячко на траву і, гнівно дивлячись на хлопців, піднялася на кручу. Її кирпатий ніс, засіяний, мов сорочаче яйце, ряботинням, войовничо задерся вгору,

чорні оченята палахкотіли. Сеня передбачливо відступив за Васю, побоюючись дивної дівчинки.

Вона підступила впритул до Васі і, викручуючи на собі трусики, крикнула.

— Я кому говорила — вертати назад? Чому не повернув? Злодій!..

— Хто? Я злодій? — спалахнув Вася. — Та я тебе за такі слова…

Дівчинка підскочила, мов півень, повернулась боком до супротивника.

— Що ти мені? Та я тебе в баранячий ріг скручу!..

Вася презирливо сплюнув набік, хоч і помітив, що дівчинка ростом майже така, як він, і на вигляд міцненька. Тоді вона не витримала і вдарила Васю у вухо. Хлопець від несподіванки відскочив.

— Ах, ти так? Ну, держись!

Він охопив її руками за поперек і повалив на траву. Дівчинка була на диво метка, мов в’юн. Вона вивернулась з-під Васі і вчепилась йому в волосся. Вася одірвав її руки з пасмом свого вихра і міцно притиснув до землі, важко дихаючи.

— Будеш? Будеш? — переможно повторював він. — Може, ще хочеш боротися?..

Але дівчинка чомусь перестала опиратися і дружелюбно засміялась.

— Пусти! — сказала вона.

Вася здивовано відпустив руки, піднявся з землі.

— Ти не сердишся?..

— Ні! — з викликом сказала вона. Швидко одягнувши платтячко, дівчинка повернулась до хлопців. — А ти здорово борешся, — схвально додала вона. — Мене в нашій школі ніхто не бив, а я всіх!..

Сеня, який злякано спостерігав боротьбу здалека, тепер осмілів і підійшов ближче.

Вася, відчувши несподівану симпатію до дівчинки, винувато сказав:

— Ми хотіли тільки риби половити і повернути човен...

— Гаразд, — махнула рукою дівчинка. — Давай помиримось!..

— Давай! — зрадів Вася.

— Ви до діда Левка приїхали?

— Авжеж!

— А я діда Левка знаю! І Колю знаю... Він влітку завжди тут живе! Дід добрий, а баба Оришка зла! А Коля — сухар!

— Як — сухар? — здивувалися хлопці.

— Замикається у себе в коморі, щось майструє, ні з ким не говорить... — пояснила дівчинка.

— А він хіба приїхав з Києва? — здивувався Сеня.

— Вчора. Я його не люблю… Я хотіла пробратися до нього в комору, так він мене не пустив.

Хлопці перезирнулися.

— Це, мабуть, він з птахами там щось робить! — догадався Вася. — Треба буде подивитись!..

— Давайте познайомимось, — запропонувала дівчинка. — Тебе як звати?

— Вася! А його — Сеня…

— А я — Юлька!

— А з ким ти дружиш?

— Ні з ким! Мене всі бояться — і бойкотують!

— Як бойкотують? За що?..

— Що я погано вчусь і, кажуть, хуліганю на уроках!.. Так вони мене пробирали на піонерській дружині і вирішили бойкотувати все літо. Ніхто зі мною не хоче гуляти! Поки не перевиховаюсь!..

— Ну, ми тебе не будемо бойкотувати, — дружньо сказав Вася. — Правда, Сеню?

— Еге, — непевно відповів той.

— А чим ви хотіли ловити рибу? — запитала Юлька. — У вас же нічого нема…

— Руками, — пояснив Вася. — В кущах! Ось покажу зараз!..

— А не брешеш? — з сумнівом озвалася дівчинка.

— Правда! Ось побачите!..

Вася почав уже роздягатися, але Сеня схопив його за руку, тривожно показуючи в бік дніпровських круч.

— Подивися, гроза надходить! Змокнемо…

Справді, з заходу на небо напливала синьо-чорна хмара. Повіяло прохолодою, десь загриміло. По річці побігли дрібненькі брижі, ніжно зашелестіла яскраво-зелена травка на лузі. Низько над водою блискавично пролетіли білосніжні мартини, пронизливо скрикуючи.

Вася знизав плечима, сердито поглянув на Сеню.

— А ти що — боїшся дощу? Не глиняні, не розкиснемо!

Але тут втрутилася Юлька. Вона примирливо взяла Васю за руку.

— Знаєш що? Покажеш іншим разом, як ловить руками, а тепер справді треба назад! Батько чекає мене, він у нас строгий. Я ж пішла, щоб примкнути човна.

— Ну, добре, — неохоче згодився Вася, натягаючи знову сорочку.

Тепер в носі посідали Вася і Сеня, а Юлька вмостилася на кормі. Човен глибоко занурився у воду.

— Тільки не ворушіться, — наказала Юлька, відгрібаючи від берега. Човен повільно рушив, похитуючись на хвилях. Грім загуркотів ближче.

Сонце сховалось за хмари. Несподівано налетів сильний порив вітру. Навкруги потемніло. Човен завертівся посеред течії. Сеня, схопившись тремтячими руками за борти човна, розгублено оглядався навколо. Над головою сліпуче спалахнула блискавиця. Оглушливо гримнуло, ніби хтось в небі розідрав навпіл велетенську ковдру. Сеня злякано закричав і відсахнувся.

— Не ворушись! Не ворушись, бо перекинемось! — продзвенів серед шуму грози голосок Юльки.

Та було пізно. Через борт від різкого поштовху линула вода, човен перекинувся, і всі троє шубовснули в річку. Сеня відразу ж ковтнув води і, ляпаючи руками, шалено заверещав.

— Ой, рятуйте! Тону!

— Цить, опудало! — визвірився Вася, підхоплюючи його під живіт. — Юлька, держи човен!

Човен, який перевернувся догори дном, не тонув. Юлька, тримаючись руками за корму, спрямувала його носом до хлопців.

— Хапайся руками за човен, — крикнув Вася. — Глевтяк ти, а не хлопець! В Києві живеш, а не вмієш плавати!

Сеня, не відповідаючи на образу, схопився за борт. Вася і Юлька штовхали човен до берега. Скоро всі троє вибралися на глейок — кручу з липкої глини. Човен знесло метрів за триста від того місця, де хлопці взяли його. З чорної хмари линув густий дощ. Все навколо закрилося туманною завісою.

— Човен потім відженемо назад! — крикнула Юлька. — Біжіть додому!..

— І ти з нами! — відповів Вася. — Батько все одно буде тебе лаяти! Висушимось, а потім підеш!..

— І то правда! — весело гукнула Юлька.

Перевернувши човен прямо на глейку, мокрі до нитки діти чкурнули через калюжі і кущі лози до лісової сторожки.

ЛЕГЕНДА ПРО КВІТКУ

Гроза швидко закінчилась. Чорна хмара поволі зникала за лісом на сході. На небі заграла райдуга, переливаючись чудесними барвами. Обмиті дощем дерева і трава ніби помолоділи, принишклі квіти знову весело підняли до сонця свої різнобарвні голівки…

Баба Оришка, яка вже півгодини лаяла дітей, посадила їх перед собою біля сосни, розвісивши поряд на мотузці мокру одежу. Діти винувато мовчали.

— Це все ти! — не вгамовувалась баба. — Наче тебе хто на шило посадив! І чого тобі вдома не сидиться? Ви що ж, хотіли втопитися чи лихої години дістати?.. Ось підожди, Васю, розкажу про все батьку, він тобі дасть прочуханки…

Вася про себе усміхнувся. Батько його ніколи пальцем не торкнув.

— А ти де взялася? — крикнула баба на Юльку. — Де тебе не посій, там ти і вродиш! Тільки й знаєш з хлопцями битися та шибки трощити! Все село на тебе скаржиться!

Але, нарешті, баба Оришка видихалася. Вона вже не лаялась, а мирно розповідала, як хороше буває, коли діти слухняні, та що трапляється, коли діти не слухаються, і ще багато такого, що було не дуже цікавим.

Спочатку всі троє, щоб не сердити баби, уважно слухали її нотації, шанобливо дивлячись на зморшкувате обличчя. Але скоро їм це надокучило. Юлька позіхнула. Вася почав рахувати сучки на сосні, щоб визначити, скільки їй років, як вони робили в школі, а Сеня зацікавився мурашками, що метушливо бігали навколо великого здохлого жука…

— Ба-а! — нарешті жалібно протягнув Вася.

— Що тобі? — сердито запитала баба, піднімаючи окуляри над бровами.

— Розкажіть краще казку або бувальщину…

— Ти що ж — і слухати мене не хочеш? — образилась баба Оришка.

— Та ні! Ми слухаємо! — виправдувався Вася, — Але ви так цікаво розповідаєте… Я пам’ятаю… Ще тоді, як я маленький був…

— Гм, — задоволено пробурмотіла баба. — Бач, шибеник, як під’їхав… А ти справді пам’ятаєш?

— Чесне піонерське!

— Ну, тоді розповім…

Діти зацікавлено насторожилися.

— Що ж вам розповісти — страшне чи смішне?..

— Страшне! — хором відповіли всі троє.

— Хай буде страшне!..

Баба відкрила рот з двома пеньками замість зубів, зморщила ніс і смачно чхнула. Потім встала, подивилась на сонце і знову чхнула. Діти засміялися.

— Будьте здорові, бабусю!..

— Спасибі! Як не подивлюсь на сонце, то й не чхну як слід, — відповіла вона. — Ну, так слухайте… Жив на світі в одному селі молодий козак Петро. І дуже він любив дівчину — дочку хазяїна, у якого батракував. Дівчина теж любила його. Вони хотіли одружитися, але батько дівчини і слухати не бажав, щоб віддати її за бідного Петра. "Як будеш мати мішок червінців, тоді оддам дочку за тебе", сказав він. А де бідному хлопцеві взяти таке багатство?..

— А я знаю! — вигукнув Сеня, перебиваючи бабу. — Я читав!..

— Що ти читав? — розізлився Вася.

— У Гоголя є таке оповідання — "Ніч на Івана Купала"…

— Правильно — діло було на Івана Купала. Не знаю, як там у Гоголя, а чула я таке, коли була ще дівкою… — відповіла баба. — Ну, так, може, й не розповідати, раз ви такі розумні?

— Ні, ні, бабусю! — злякався Вася. — Далі, далі! Хай він не слухає, якщо читав! А ти мовчи, — стусонув він Сеню.

Баба, не підводячи голови від свого в’язання, розміреним голосом розповіла таємничу і страшну історію про те, як чорт в образі людини спокусив козака Петра іти в ніч на Івана Купала по чарівну квіточку папороті, яка допомагає знаходити під землею небачені скарби. Вася і Юлька, і навіть Сеня, що вже читав цю легенду, з одкритими від хвилювання ротами слухали, як пішов Петро в дику долину до відьми, як

він зірвав чудодійну квіточку, як знайшов скарби і загинув, так і не скориставшись чортячим золотом…

Баба закінчила легенду і продовжувала в’язати, а діти мовчали, ніби самі вони переживали ті казкові пригоди.

Нарешті Вася отямився і підсунувся ближче до баби.

— Бабо! А коли Івана Купала? Ви знаєте?

— А чого ж! Знаю. — Баба Оришка задумалась, пожувала старечими губами. Раптом кущики сивих брів здивовано-радісно піднялися вгору. — Та сьогодні ж… ні, завтра буде Івана Купала… Зараз його ніхто не святкує… Сьогодні якраз і буде ніч на Івана Купала…

Вася, затамувавши подих, нишком поглянув на своїх друзів.

— Бабо, а така квітка зараз є? — поцікавився він.

Баба знизала плечима.

— Може й є! Треба пошукати!.. Вчителів своїх запитайте!

Вона, охаючи, встала, забідкалася.

— Заговорилася я з вами, а собака і кури не нагодовані! Герой! Герой! Де ти?..

Героєм кликали дворнягу з розірваним вухом і кудлатим хвостом, в якому завжди стриміло безліч реп’яхів. Баба дуже любила Героя і казала, що розумнішого собаки нема в цілім світі…

Коли вона зникла за хатою, Вася таємничо зашепотів:

— А що, коли ми підемо пошукаємо чарівну квіточку? Га? Сьогодні вночі вийдемо з дому, щоб ніхто не побачив і пошукаємо в папороті. Вона горітиме червоним вогнем… Рівно о дванадцятій годині ночі… Чули? Сьогодні ж буде ніч на Івана Купала.

— Ой, це страшно, — пропитала Юлька, роблячи круглі очі. Але, зустрівши зневажливий погляд Васі, схаменулась: — І зовсім не страшно. Я б пішла!

— Все це казки, — хмикнув Сеня. — Ніяких квіток у папороті нема. У неї є спори під листочками… Малесенькі такі кульки… От ними вона й розмножується…

— Брешеш! — огризнувся Вася. — Звідки ти знаєш?

— Ні, правда, — наполягав Сеня. — Нам вчитель говорив. А про квітку — все це забобони…

— Жаль, — спохмурніла дівчинка. — А я вже мріяла, як ми підемо здобувати скарби з квіточкою. От цікаво було б!

Вася присунувся ближче, гарячково зашепотів:

— Раз не вірить, то хай сидить вдома з бабою. А я піду сьогодні здобувати квітку.

— І я з тобою, — зраділа Юлька. — Моя хата на краю села, отут за горбом… Покличеш мене!

Сеня смикнув Васю за труси, винувато кліпнув повіками.

— Це ж не я видумав. Це вчитель… Він говорив, що квітки нема. Я теж піду з тобою…

— Ото ж бо, — повчально сказав Вася. — Значить, сьогодні! Юлька, твоє плаття висохло! Біжи додому і жди!..

Юлька швидко натягнула платтячко, попрощалась з друзями і побігла до берега, нетерпляче поглядаючи на небо, де, як їй здавалось, надто повільно повзло донизу кружало сонця. Скоріше б ніч!

РОЗМОВА З КОЛЕЮ

Хлопці швидко одягнулися. Потім Вася озирнувся і прошепотів на вухо брату:

— Нікому нічичирк про те, що ми говорили! А тепер треба подивитися в комірчину. Що там за птахи? Ми зовсім забули про них!..

— Правда! — зрадів Сеня.

Хлопці метнулися за хату. Вікно в комірчині було високо. Сеня поглянув, почухав потилицю.

— Я не вилізу…

— Що ж тут лізти, — сердито відповів Вася. — По зрубу… Ось поглянь!

Віконце вгорі було відчинене. Вася метко видряпався по стіні, схопився за нього і заглянув до комори. Він побачив хлопця років двадцяти чотирьох — плечистого, рудоволосого, з веселими синіми очима і високим чолом, одягненого у клітчасту сорочку з підкоченими рукавами. Він сидів за широким столом і щось майстрував: Вася відразу не розібрав — що. Хлопець здивовано поглянув на Васю, потім підморгнув.

— Ти, мабуть, Вася? — запитав він,

— Вася! — теж здивовано відловів хлопчик.

— І завжди ти отак знайомишся з своїми родичами — через вікно?

— А ви хто?

— Твій дядько, Коля!.. Чув?

— Чув!.. А ми хотіли птахів подивитися…

— Яких птахів?

— А вранці через двері ми чули цвірінькання! І ворона каркала… Тільки ми думали, що тут нікого нема!

Сеня нетерпляче смикав брата за штани.

— Хто там? З ким ти говориш? — запитував він.

— Що — і Сеня з тобою? — усміхнувся дядя Коля. — Заходьте до мене — не через вікно ж нам розмовляти?..

Вася стрибнув на землю.

— Там дядя Коля! Пішли до нього!

— Пішли! — зрадів Сеня. — Я його знаю. Він часто до нас заходить у Києві…

Хлопці пробігли через ґанок до комори. Це була невелика кімнатка. В кутку стояло ліжко, на великому столі лежали купи дроту, якісь

прилади і великий телевізор. Дядя Коля зустрів хлопців добродушною посмішкою.

— А, Сеня! Ну як, тобі сподобалося тут? Рецепт пішов на користь?..

— Угу! — засоромився Сеня.

— Який рецепт? — здивувався Вася.

— Ну, це наше діло, — хитро відповів дядя Коля. — А тепер давайте ближче до діла! Що ж чули під дверима?

— Голоси птахів, дядю Колю!

Микола нетерпляче махнув рукою.

— Який я вам дядя! Звіть мене просто — Коля! Ясно?

— Ясно! — разом вигукнули хлопці.

— Ну от і гаразд!.. А відносно птахів — нічого сказати не можу! Нема, подивіться самі…

Вася недовірливо озирнувся, заглянув під ліжко, під стіл.

— А я ж чув! Правда ж, Сеню, ми чули?..

Сеня ствердно хитнув головою.

— Правда! Горобці і ворона!..

— Ти, Коля, обманюєш, — образився Вася. — Заховав птахів і не хочеш показати!..

— Чесне піонерське, не ховаю! — пожартував Коля. — А от, може, догадаєтесь самі? Га?

— По телевізору передавали щось про птахів! — радісно вигукнув Сеня. — Вгадав?..

— Не вгадав! — розвів руками Коля. — Такої передачі не було!.. Але трохи ти маєш рацію!

Вася, який нишпорив поглядом по столу, раптом побачив щось цікаве. Він схопив кілька великих фотографій, здивовано почав розглядати їх. Сеня приєднався до нього. На першій фотографії була зображена стара вовчиця з маленькими вовченятами. Одне вовченя ссало матір, два других — головаті, смішні — боролися. Навколо виднілися білі кості різних тварин. Вовчиця лежала зі своїм виводком в якійсь печері, кущі калини нависали згори, ніби огортаючи звірів красивою рамкою.

На другій фотографії хлопці побачили двох кабанів. Величезні горбаті самці скажено впилися один в одного іклами, по їх мордах текла кров, грязь з-під ратиць розліталась в різні боки. Недалеко від них, посеред болота, стояла дика свиня з маленькими брудними поросятами і спостерігала бій.

— Подобається? — почувся голос Колі. — Знімки зроблені в лісі!

— Неправда! — вигукнув Вася. — Це ти в зоопарку зняв!

— Ні, в лісі. Де ти бачив у зоопарку болото, або кабана і поросят разом, або бій кабанів? Або вовчицю з вовченятами в печері?..

— А й правда, — прошепотів Сеня. — Я часто бував у зоопарку і не бачив такого...

— Колю! Так де ж ти все це бачив? — благально запитав Вася. — Це ж дуже цікаво!..

— Авжеж, цікаво! Але поки що я вам цього не скажу!

— Знов "не скажу"! — образився Вася. — А що ти тут майструєш?.. Покажи… Оце що в тебе накрите папером?

— Так, — ухильно відповів Коля. — Дещо винаходжу! Я ж працюю в Політехнічному інституті!..

— Я знаю, — втрутився Сеня. — Коля скоро буде вченим… Мені мама казала…

— Може й так, — підтвердив Коля. — А тепер у мене до вас є пропозиція: хочете допомагати мені?

— А що треба робити? — запитав Вася.

— Ну ось тут, у хатині… Дещо принести, подержати, — допомагати, що попрошу! Досліди різні будемо робити! Потім вам це в школі здасться!..

Вася розчаровано одвернувся від нього.

— Нам в школі набридло на уроках займатися всякими дослідами. Ми більше про мандрівки мріємо, про цікаві пригоди…

— Та я вам цікавіше покажу, ніж ви мрієте! — пообіцяв Коля.

— Обманюєш все, — сердито відповів Вася. — У нас є цікавіше!.. Таке, що ти ахнеш!

— Що ж воно таке? — іронічно запитав Коля. Вася застережливо подивився на Сеню, погрозив пальцем. Той мовчки кліпнув очима.

— Ну, раз не хочете допомагати мені, то марш звідси! — розсердився Коля. — Мандрівники! Побачимо, які ви мандрівники!..

Він встав і, не церемонячись, випхав хлопців у сіни. Двері зачинились. З середини клацнув гачок.

ПЕРША ВИЛАЗКА

За вікнами глухо шуміли високі сосни, інколи чувся гавкіт Героя. Вася тихо підвівся на канапі, одчинив вікно. Надворі ледве-ледве білів паркан, і високо над деревами у промінні місяця, який уже зійшов, мчали розірвані вітром хмари. Пора йти. Скоро має зацвісти квітка папороті!..

Вася підкрався до канапи, де спав Сеня, доторкнувся до його плеча. Той злякано схопився, закліпав повіками.

— Га? Що?

— Пора! — прошепотів Вася.

— Куди? — ніяк не міг добрати Сеня.

— Ти що — забув? За квіткою!..

— А! — нарешті згадав Сеня. — Зараз!

Він встав з канапи, натягнув штанці. Через хвилину хлопці вже перелізли через лутку вікна і тихцем, навшпиньки, побігли попід стіною.

Десь недалеко загавкав Герой, аж залящало в вухах. Очевидно, він почув їх.

Вася і Сеня взялися за руки і злякано чкурнули прямо до села через густу посадку. Незабаром вони добігли до хати, оточеної садком, де росли сливи й вишні. Тут жила Юлька — їх нова знайома.

Хлопці перебралися через перелаз, пробігли садовою стежкою і підкралися до хати. Одне вікно було відкрите. Звідти виглянуло обличчя дівчинки. Це була Юлька.

— Ну що? — прошепотіла вона. — Я давно жду…

— Пішли, — махнув рукою Вася. — Тільки тихше…

Юля вискочила з вікна і засичала, стрибаючи на одній нозі.

— Цить, — зашипів Вася. — Розбудиш…

— Та я в кропиву попала, — пропищала Юлька.

Від копиці сіна загавкав басовитим голосом собака.

— Скоріше, а то батько почує, — злякано шепнув Сеня.

Вася схопив Юльку за руку і кинувся до лісу. Зашелестів густий бур’ян.

— Хто там? — почувся хрипкий голос від сіновалу. Друзі присіли і, переглядаючись, замовкли.

— Це мій дід, — витиснула, нарешті, з себе Юлька. — Ночує на сіні. Він нас спіймає!..

— От ще, — зневажливо відповів Вася. — Не на таких напав. Стрибаємо через лісу. Так буде цікавіше! Більше пригод… Ану, Сеня, давай ти перший!..

Сеня підстрибнув, схопився руками за край ліси, але підтягнутися не зумів. Він висів, теліпаючи ногами.

— Ну чого ж ти. — підштовхнув його Вася. — Лізь!..

— Я не підтягнусь! Важко! — плаксиво відповів Сеня. — Зараз упаду!..

— А ще мандрівником хочеш бути! — єхидно прошепотів Вася. — Стривай! Стань на мої плечі!..

Вася підсунув свою спину, і Сеня, ставши на плечі брата, піднявся до рівня ліси.

— Стрибай!..

Крекнувши, Сеня зник на тому боці. Щось тріснуло, потім почувся приглушений удар, стогін.

— Наче мішок з просом, — засміялася Юлька.

— Побачимо, як ти, — озвався Вася.

Але Юлька, мов кішка, в одну мить видряпалася нагору і легко зіскочила на той бік. За нею переліз і Вася. Сеня вже стояв на ногах і чухав побиті місця.

— Штани порвав, — хникав він, шморгаючи носом.

Юлька і Вася засміялися.

— Хто там? — донеслося знову від воріт. Біля хати почулися голоси. Один з них належав батькові Юльки.

— Бігом! — скомандував Вася.

Друзі разом кинулися в кущі. Пробігли з півкілометра посадкою, а потім лісом, і, нарешті, зупинились, важко дихаючи. Прислухалися…

Від села не доносилося ні звуку. Тільки десь біля річки нявкав кіт. Навколо тихо, сумно шелестіли кущі, урочисто дзвеніли сосни. Місяць зник за густою пеленою хмар, і тьма стала зовсім непроглядною. Сеня злякано озирався навколо. Він ніколи не бував у лісі вночі, і взагалі бачив його тільки в кіно. Темні стовбури, що поважно хиталися під поривами вітру, здавалися йому казковими примарами. Але така урочистість, така величність була в навколишній природі, що страх у дитячій душі проходив. Вася оглянувся.

— Оце скрізь хащі папороті. Будемо шукати квітку тут…

— А як ми и будемо шукати? — схвильовано запитала Юлька.

— Дуже просто. Засядемо в кущах і будемо дивитися. Скоро дванадцять. Як тільки настане північ, вона мусить обов’язково зацвісти.

— А що будемо з нею робити?

— Ось дивись. — Вася вийняв з кишені коробочку, обклеєну різнобарвною соломкою. — Я приготував. Сюди ми її покладемо.

Десь здалека долинув дзвін: то на старій дзвіниці в селі сторож відбивав години. Одночасно по радіо пробили кремлівські куранти.

— Зараз північ, — прошепотів Вася. — Дивіться уважно…

Гучні удари годинника рознеслися над лісовими хащами, завмираючи в дніпровській долині. Потім почулися звуки гімну.

Темні кущі папоротей ледве колихались. Вони досить чітко вирізнялись серед заростей глоду і шипшини, але скільки друзі не напружували зір, вглядаючись у нічний морок, вони не бачили ніякої квітки. Так пройшло майже півгодини. Стало прохолодно.

— Я ж казав, що нема ніякої квітки, — не стерпів, нарешті, Сеня, поцокуючи зубами від і холоду.

— То й нічого було йти, — одрізав Вася.

— Стійте, хлопці, — схопилася Юлька. — Он і щось блищить…

— Де? — зірвався на ноги Вася. — Де?

— А он — лівіше — бачиш?

Справді, біля підніжжя велетенського дуба, під кущем гіллястої папороті, серед повної тьми з’явився рожевий вогник. Він то затухав, то знову розгорався, переливався казковим холодним полум’ям.

Діти затамували подих, перезирнулися.

— Бачиш? — запитав Вася, смикаючи Сеню за руку.

— Бачу, — ледве чутно відповів той.

— А ти не вірив! Біжимо…

Всі троє зірвалися з місця і побігли до дуба, де горів вогник чарівної квітки. Але раптом квіточка зрушила з місця і попливла в повітрі.

— Що це? — злякано зупинилася Юлька.

— Так воно й мусить бути, — заспокоїв Вася. — Ти ж чула, як бабуся говорила? Квіточка показує, де закопані скарби… Я знаю заклинання! Слухайте… Вона зараз прилетить до мене…

— Ну? — здивувався Сеня. Від його сумнівів не залишилося й сліду.

— Правду кажу, — запевнив Вася. Він став у позу, простягнув руку до вогника, який кружляв над кущами шипшини, і замогильним голосом промовив:

Квітко, стій і не лети!

Все навколо освіти

Під землею і водою…

Зупинися наді мною…

Рожевий вогник безшумно пролетів над головами дітей і став описувати кола вгорі. Юля сплеснула в долоні,

— Дивись! Заклинання допомогло!..

Вогняна квіточка опустилася нижче. Вася подав коробочку Юльці.

— Тримай відкритою. Тихо!..

Ось вогник уже зовсім близько. Чути легеньке дзижчання, ніби від великої мухи. Вася націлився і схопив квіточку обома долонями. В наступну мить вогник попав до коробочки, яку Юлька блискавично закрила,

Друзі радісно перезирнулись. Квіточка, чарівна квіточка в їх руках! Тепер вони можуть здобути незліченні скарби!..

— От якби вона помагала вчити уроки, — мрійно прошепотів Сеня,

— Диви, чого захотів, чмихнула Юлька. — Ну давай, Васю, випускай та підемо за нею…

— Зараз! — радісно відповів Вася.

Та раптом недалеко від них зашелестіли кущі, почувся гавкіт собаки. Блиснув промінь ліхтарика і освітив розгублених дітей.

— А! Ось де вони! — пролунав торжествуючий голос баби Оришки, і її товста смішна постать з’явилася з-за кущів. — Від мого Героя ніхто не сховається!..

Герой нюхнув ноги трьом мандрівникам і, запитливо дивлячись на бабу, зупинився, теліпаючи хвостом.

— Що ви тут робите? — гримнула баба. — Чого в лісі шляєтесь? Діду! Ану подивися на цих гостей! Не пройшло ще й двох днів, а вони мені і вже всі печінки перевернули.

З-за широкої спини баби виступив дід Левко. Його кругле обличчя в рамці білої бороди і вусів, і на превеликий подив, посміхалось, очі під стріхами брів іронічно примружувались.

— Ну, здрастуйте, горобці! — весело промовив він.

Вася і Сеня повисли на його міцних руках, і поцілували в бороду.

— Що, шибеники, подорожувати вночі зібралися? — насмішкувато запитав дід.

Діти були захоплені зненацька і не могли знайти відповіді. Але Вася встиг заховати коробочку за пазуху.

— Мовчите? — грізно підняла голос баба Оришка. — Я з вами завтра поговорю! Діду! Веди їх! О, і Юлька з ними! Ну й бісова дівчинка! Без неї нічого не обійдеться… І де ти тільки така вилупилася?..

Полонені пішли вперед, простуючи до сторожки через залиту місячним промінням галявину. Звичайно, неприємно, що завтра доведеться вислуховувати нотації баби Оришки. Але серця дітей буяли радістю. Вони здобули чарівну квіточку. А заради неї можна було стерпіти все що завгодно!

ШУКАЧІ СКАРБІВ

Баба Оришка дотримала слова. Вона другого дня старанно "жувала" дітей кілька годин підряд. Чого вона тільки не говорила! І совісті в них нема, і бабу вони не жаліють і ніколи вона від них не сподівалася таких вчинків! Сеня клював носом під акомпанемент бабиних слів і ледве-ледве не заснув, але Вася вчасно штовхнув його під бік.

— Посміхайся, — засичав він. — А то розсердиться!..

Сеня кисло посміхнувся, зробив уважний вираз на обличчі. Нарешті бабі, мабуть, самій надокучило говорити і вона, буркочучи під ніс, пішла з хати.

Два дні баба Оришка не зводила очей з Васі і Сені. Юлька теж не показувалась біля сторожки. Баба злорадно говорила, що батько дав їй прочухана за нічні мандрівки і тримає під замком.

Вася просив діда взяти їх в ліс, але дід був зайнятий і тільки відбував обіцянками. Коля не виходив з своєї комори і не пускав хлопців до себе.

А вони терпляче чекали, коли можна буде обійти пильність баби Оришки, щоб вирватися вночі за скарбами. Коробочку з квіткою ще досі не відкривали, бо сховали її за ворітьми. Вася почав непокоїтися.

— Треба щось робити, — сказав він Сені.

На третій день вранці, хлопці, ласкаво посміхаючись, почали увиватися біля баби.

— Що, шибеники? — розпливлася баба в посмішці. — Щось хочете просити? Знаю я вас! Ну, чого вам треба?..

— Ми збігаємо до річки, бабо, — чемно попросив Вася. — Тільки на півгодини!

— Ну добре, — згодилася баба. — На півгодини дозволяю… Якщо не прийдете — я з Героєм на дні моря вас найду!..

Хлопці, мов горобці, вилетіли надвір і помчали до воріт. Герой, який мирно дрімав біля будки, злякано схопився на лапи. Вася на бігу злісно вдарив його ногою. Він страшно не злюбив Героя з того часу, як той знайшов їх уночі в папороті.

Собака заверещав, шмигнув у будку.

— Так тобі й треба, зрадник! — крикнув Вася, і вони кинулися через горби, аж пісок закурів.

Біля тину, що обгороджував подвір’я Юльчиних батьків, хлопці зупинилися.

— Ти мене тут зачекай, — сказав Вася. — Я миттю. Тільки домовлюсь про все як слід!..

Перестрибнувши через лісу, Вася підкрався до вікна. Він знав, що батько і мати Юльки на роботі. Дід плів корзини з лози біля клуні, а собака, — здоровий, капловухий, чорний, як ворона, — дрімав під сливою у холодочку, і його можна було не боятися.

Вася заглянув у вікно. Юлька сиділа на канапі і з заклопотаним виглядом закутувала великого рябого кота в якісь ганчірки. Він виривався, жалібно нявчав, протестуючи проти насильства. Але Юлька не звертала на те уваги.

Вася постукав у шибку. Юлька злякано підвела голову, випустила кота, який, настовбурчивши хвіст, метнувся під піч.

Дівчина кинулася до вікна, відчинила його.

— Ну що? — радісно зашепотіла вона.

— Сьогодні вночі, коли всі поснуть, — оглядаючись, сказав Вася, — об одинадцятій годині ми будемо чекати тебе біля трьох сосен… Зумієш?

— За скарбами? — Очі Юльки загорілися вогниками хвилювання.

— Ну да, — підтвердив Вася.

— Зумію, Васю! — кирпатий ніс Юльки аж почервонів від радості.

— Не підведеш?

— Ні! Краще вмру! Чесне піонерське!

— Гляди ж!

Вася відбіг від хати, шаснув у бур’ян і за мить був уже за тином.

— Ну як? — запитав Сеня. — Бачив її?..

— Порядок! Бачив! — солідно відповів Вася.

Не пройшло й півгодини, як хлопці знову з’явилися в сторожці. Баба Оришка була дуже здивована.

— Чого ж це ви так скоро? — розвела вона руками. — і навіть не покупалися…

— А ми боялися, що ви, бабо, будете турбуватися, — смиренно сказав Вася, опустивши очі додолу. Сеня одвернувся, щоб не чмихнути від сміху.

— Ой ви ж золоті мої соколики! — ніжно забасила баба Оришка. — Сідайте ж до столу, я вас вареннячком почастую. Ну, не сердьтеся на мене, що я часто бурчу, я не буду вам докучати! Біжіть, гуляйте собі!..

Хлопці, переморгуючись, відмовились.

— Ми з вами побудемо, — медовим голосом сказав Сеня. Баба зовсім розтопилася від радості. А хлопцям тільки цього й треба було…

Настала ніч.

До одинадцятої години хлопці навіть очей не зімкнули. Баба захропла на печі, дід ще не приходив. Вася підкрався і старанно прислухався, чи справді баба Оришка спить чи прикидається. Впевнившись, що спить, вій дав знак Сені і, відкривши вікно, поліз надвір.

Хмари вкрили все небо. Дерев не було видно. Дуби тривожно скрипіли під поривами сильного вітру, злякано лопотіли десь осики.

Сеня притиснувся до Васі.

— Страшно, — прошепотів він.

— Мовчи, боягуз, — стусонув його під бік Вася. — Треба поспішати. Нас уже, мабуть, чекає Юлька.

Тихо прокралися подвір’ям. Герой висунув морду з будки, але не гавкав. Очі хлопців поступово призвичаїлись до пітьми, стали розрізняти навколишні предмети. Вася зупинився на узліссі, присів, подивився навколо.

— Побігли до трьох сосен…

Три сосни росли метрів за чотириста від сторожки над глибоким бурчаком, виритим дощовою водою. Біля них хлопці зупинилися,

— А де ж Юлька? — позіхнувши, запитав Сеня. — Навряд чи вона прийде в таку ніч!..

— А ти не розписуйся за інших, — почувся задерикуватий голос десь знизу.

— О, Юлька! — здивовано гукнув Вася. Де ти?..

— В ямі. Вже півгодини чекаю вас!

Темна постать дівчинки виринула наче з-під землі. Вася схопив її за руку і скомандував:

— Пора! Пустимо квіточку, знайдемо місце, де заховані скарби, доки наші не кинулись шукати нас… Баба говорила, що колись давно козаки тут закопали золото…

Друзі слідом за Васею ввійшли в хащі папороті, під густий листяний покров могутніх дубів. Тут Вася зупинився і витягнув з пазухи коробочку.

— Почнемо, — з тремтінням у голосі прошепотів він.

— Зачекай, — смикнула його за сорочку Юлька.

— Що таке?..

— А куди ми будемо складати скарби? Ми нічого не взяли з собою. І лопати нема!..

— Одчепись! — розсердився Вася. — Знайдемо, так потім подумаємо, що робити! Позначимо місце, а вдень прийдемо!..

Він, піднявши руки до рівня грудей, розкрив коробочку. Діти побачили, як в пітьмі засяяла знайома рожева цятка, оточена зеленкуватою короною. Почулося дзижчання, квіточка вилетіла з коробочки, полетіла над дітьми і, роблячи кола, попрямувала в глиб лісу.

— Біжімо за нею! — схвильовано крикнула Юлька.

Ламаючи кущі папороті, натикаючись на пеньки, дряпаючи об терен і шипшину руки і ноги, троє друзів щодуху побігли за рожевим вогником…

НЕВДАЧА

Сеня відстав кроків на двадцять від Васі і Юльки. Він зупинився і, важко дихаючи, крикнув:

— Я більше не можу! Зачекайте!..

Вася миттю повернувся, в темноті намацав його руку і сердито потягнув за собою.

— Ми не можемо ждати! Квіточка зникне. Бачиш, вона вже далеко залетіла…

— Скоріше, Сеню, — благала Юлька.

— Я втомився. Ми вже півгодини біжимо…

— Не треба поправлятися, — повчально сказала дівчинка. — Бач, який ти жирний!..

Вона підхопила Сеню з другого боку і вони разом прискорили крок. Чарівний вогник летів все повільніше. Він ніби втомився і робив кола, облітаючи товсті дерева, кущі.

— Мабуть, скоро вже скарб, — тихо озвався Вася, зупиняючись.

Вогняна квіточка закрутилась на місці, піднялась вгору, потім опустилась і сіла на стовбур старої берези.

— Тут, — тремтячим голосом сказала Юлька. Вася кинувся першим до берези. Вогник не ворушився. Але ось він поповз угору по корі дерева, забрався в глибоку щілину.

Діти в повній пітьмі, притиснувшись одне до одного, втупилися в квіточку, яка поводилась зовсім не так, як передбачала баба Оришка в своїй розповіді.

— Де ж скарб? — незадоволено озвався Сеня. — Чи під березою чи в самій березі?

— Таке сказав, — іронічно відповіла Юлька, — Хто ж у дерево ховає скарби?..

— А може, тут дупло є, — помирив їх Вася. — Бачите, квіточка не хоче летіти з дерева, Ой, а це що?..

Вогник раптом зник в глибокій щілині,

— Куди вона поділась? — прошепотіла Юлька.

— У мене є сірники. Запали, — сказав Сеня.

Вася схопив коробку, обережно запалив один сірник і освітив те місце, де зник вогник. В колі світла з’явився білий стовбур старої берези, порізаний глибокими чорними борознами. Вася заглянув у заглибину, де сховався вогник.

— Хлопці, — розгублено сказав він. — Тут нічого нема, тільки якийсь жук повзає… Зелений і з довгими вусиками…

— Тягни його, — порадила Юлька.

Вася схопив жука за спинку і, зойкнувши, і кинув сірник, який вже припікав пальці.

— О, дивись! — пролунав голос Сені. — Жук і світиться!

Всі троє якусь хвилю вражено мовчали, потім розчаровано зітхнули.

— Це не квіточка, — пробурмотіла Юлька. — Це жук-світляк. І як ми відразу не догадалися?..

Вася присоромлено мовчав, Сеня сопів носом. Всі троє почали оглядатися навколо. Раптом стало якось холодно і навіть страшно в темному і непривітному лісі. Вася сховав жука в коробочку.

— Я ж казав... — скрипучим голосом почав Сеня, але Вася одразу ж його обірвав:

— Казав, казав... Багато ти казав! Все одно я дістану квіточку. Сьогодні ми просто помилились!.. Пішли додому!

— А далеко ми зайшли? — запитала Юлька.

— Тобі краще знати, — одрізав Вася. — Ти ж тутешня!

— А я не слідкувала, куди ми бігли. Я дивилась за жуком, чи то пак за квіточкою, — насмішкувато відповіла вона.

Вася мовчки встав з землі, обтрусився, поклав коробочку в кишеню штанів. Потім уважно прислухався.

— Що таке? — прошепотів Сеня.

— Тихо! Чуєш — радіо грає?..

Діти прислухались. Справді, з одного боку долинали тихі, але виразні звуки і слова відомої пісні: "Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б’є..."

— Моя улюблена пісня, — заявив Вася. — От там і є село. За мною!

— Куди за тобою? — незадоволено запитав Сеня.

— Вперед!

Юльку і Сеню, очевидно, задовольнила така відповідь. Всі мовчки рушили за Васею. Настрій був препоганий. Пекли подряпані місця, нили руки і ноги. А Вася, сердито закусивши губу, продирався першим через лісові хащі. Поміж гілками дерев заблимали зірки, заіскрився серп місяця, хмари розійшлися, вітер стихав.

Продираючись через густий терник, Вася забубонів:

— Ну, хлопці, перепаде нам сьогодні на горіхи! Баба Оришка загризе нас зовсім!..

— Знову "хлопці", — обурилась Юлька, на ходу чухаючи вжалену кропивою ногу. — Ти все забуваєш, що між вами є дівчина...

— Ну яка ти дівчина? — похмуро бовкнув Сеня, що йшов ззаду. — Б’єшся і лазиш по деревах, як хлопець.

І він раптом засміявся, пригадавши, як Вася боровся з Юлькою. Вася зупинився, похмуро подивився на нього.

— Нічого сміятися. Вижене нас дід — тоді засміємось на кутні!..

Далі йшли лісовою стежиною мовчки. Звуки радіо посилювались, ліс рідшав. Нарешті почувся лінивий гавкіт Героя і в світлі місяця забіліла стіна сторожки.

Вася чомусь став навшпиньки, ледве чутно зашепотів:

— Не шуміть, щоб баба не проснулась!

— А може, вона вартує? — боязко запитав Сеня.

— Побачимо. Пішли… А ти, Юлько, катай додому, завтра поговоримо про все…

Але раптом біля воріт спалахнув вогник цигарки і чиясь постать ступила назустріч дітям.

— Невже баба? — злякалась Юлька.

— Добрий вечір, мандрівники! — почувся насмішкуватий голос Колі і в світлі вогника цигарки блиснули веселі очі. — Ану йдіть сюди…

Діти полегшено зітхнули. Вася радісно підскочив до Колі.

— Коля! Баба спить?

— Спить, — засміявся Коля. — Так де ж це ви були?

— Скарби шукали, — похнюпився Вася. — Тільки не вийшло…

— Як не вийшло? Які скарби?

— А так… — Вася витягнув коробочку з кишені і відкрив її. — Ось дивись, ми піймали, думали, що це квітка папороті, а це…

— Жук-світляк, — підморгнув Коля. — Он воно що! Так у вас нічого не вийшло?

— Угу!..

— Угу! — перекривив Коля. — Не порадились зі мною, от і осоромились, вчені-мандрівники!..

— А хіба можна знайти? — здивовано запитав Сеня.

— Можна, — таємниче сказав Коля.

— Як? — радісно писнула Юлька, підсовуючись ближче. Діти вже забули про пережиту невдачу, надія знову загорілась в їх серцях.

— А справа в тому, дурненькі, що квітка папороті цвіте тільки на Івана Купала. Це свято таке. Ви ж чули, як баба розповідала?

— Ну? — нетерпляче сказав Вася. — Ми і ходили на Івана Купала!

Коля замислився, ніби підраховуючи, потім відповів:

— Сьогодні у нас що? Понеділок? А Івана Купала — через два дні, в четвер. Вам баба неправильно сказала, помилилась. Опівночі в папоротнику біля лисячих нір буде цвісти квітка. Справжня, я не така, як оце ви спіймали…

Вася з торжеством стусонув Сеню під бік.

— Чуєш? А ти говорив…

— Не перебивай! — обірвав його Коля. — Якщо вам вдасться побачити квіточку, разом кричіть: "Кара, маратй! Квіточко, лети! Кара, маратй! Квіточко, лети!"

— Кара, маратй! Квіточко, лети! Кара, маратй! Квіточко, лети, — задихаючись від хвилювання, повторили діти. Коля схвально кивнув головою.

— Правильно! Потім вони повинна полетіти. Ідіть за нею. Я чув од старих людей: той, хто піде за квіткою, зустріне різні чуда і страхи. Треба не боятися!

— Ми не будемо боятися! — тріпнув своїм вихром Вася.

— Глядіть же! — погрозив Коля пальцем. — Візьміть з собою лопату… Якщо знайдете скарби, бережіть їх.

— А ти хіба не підеш з нами? — запитала Юлька.

— Ні! В мене роботи багато, ніколи. Але сподіваюсь, що ви й мені скажете, де скарб і який він…

— Аякже! — вигукнув Вася. Він затанцював навколо Юльки, потім схопив Сеню за поперек і підняв його.

— Тихо, баба проснеться! — попередив Коля. — Марш всі додому і запам’ятайте: в ніч з четверга на п’ятницю, рівно о дванадцятій годині ночі. Тільки нікому ні слова. Ясно?

— Ясно, — прошепотіли діти. Юлька, потиснувши руку Васі побігла до села, а Вася і Сеня почали навшпиньки підкрадатися до відчиненого вікна. Коля, загадкою посміхаючись, дивився їм вслід. На сході рожевіла зірниця…

ЗА ЧАРІВНОЮ КВІТКОЮ

Нестерпуче довго тягнулися два дні. Баба Оришка не взнала про нічні пригоди своїх онуків і була задоволена їх поведінкою. Вона навіть попросила діда Левка, щоб той узяв їх у ліс. Дід згодився.

В середу ранком він повів їх на поруб, де бригада лісорубів чухрала гілля і здирала кору з повалених сосен. А потім Вася попросив діда, щоб той показав їм лисячі нори. Це було зовсім недалеко від сторожки, серед глиняних урвищ. Все узгір’я там заросло густими кущами терну і суцільним морем темно-зеленої папороті. Вася з Сенею перезирнулися. Саме тут, як говорив Коля, і треба шукати квітку…

Останню ніч хлопці майже не спали. Вранці вони хотіли добитися в комору до Колі, але він зачинив двері перед самим їх носом, незадоволено буркнувши:

— Ви що — забули, що я вам говорив?.. Анічичирк! Сидіть тихо і готуйтесь!..

Повільно минав день. Васі просто хотілося підштовхнути сонце, щоб воно скоріше заходило. Він розшукав у повітці стару саперну лопатку, потім збігав до річки, де побачився з Юлькою і домовився, що зустрінуться вони знову біля трьох сосен.

День згасав. На дніпровські луки впала блакитна імла, над лісом покотив ніжно-прозорий туман. На небі спалахнули перші зорі…

Хлопці лягли спати рано, щоб притупити пильність баби. Але сон не йшов. Сеня для більшого враження почав хропіти. Скоро баба Оришка полізла на піч. Пройшло з півгодини. Вася підвів голову, прислухався. Десь у запічку співав цвіркун, на стіні міцно цокав годинник. Баба мирно сопіла, закутавшись рядном.

— Пора! — прошепотів Вася…

Обидва хлопці одягнули на себе теплі куртки, бо ніч могла бути холодною. Вася хотів спочатку йти босим, але Сеня умовив його взутися: поночі можна було наколоти ноги… За хвилину хлопці вже вискочили за ворота, взявши з собою лопатку.

Незабаром вони підкралися до трьох сосен, спустилися в бурчак. Юлька ждала там.

— Батько мене попередив, що буде прив’язувати до ліжка, коли я ще раз піду вночі у ліс, — засміялась дівчинка. — А я, знаєте, що зробила?.. Поклала під ковдру велику таку ляльку з кожуха, а сама сюди!

— Хитра, — похвалив Сеня.

Вася нетерпляче махнув рукою.

— Треба поспішати. Вже одинадцята година. Ми можемо не втрапити до лисячих нір…

— Тут я знаю, — запевнила Юлька. — Сто раз ходила…

Вилізши з бурчака, діти пішли покрученою стежкою між дерев. З кожною секундою темнішало. Десь далеко, очевидно в селі, тьохкав соловей. В темноті ухнув пугач. Сеня схопив Васю за руку, спіткнувшись об корінь.

— Не спіши, — попросив він.

— Боїшся? — огризнувся Вася. — І коли я тебе одучу боятися?..

— Тихо, хлопці, — озвалася Юлька. — Ми вже біля нір.

Вони зайшли в таку гущавину, що стало зовсім темно. Внизу, в долині, загавкала лисиця тонким противним голосом. Мабуть, вона почула людський дух. Вася зупинився на краю широкої галявини. Тут дерева були зрубані, від них залишилися тільки товсті трухляві пеньки.

— Коля говорив, що треба ждати тут, — прошепотів Вася. — Бачите, яка тут папороть, мов ліс! Сідайте на землю і дивіться…

Юлька зірвала пучок трави, понюхала.

— Фіалки, — здивувалась вона. — На, понюхай!..

— Я тебе понюхаю, — розсердився Вася. — Дивись за квіточкою…

Юля ображено одвернулась.

— Ще ж дванадцятої години нема!..

— Ну й що ж! Готуйтесь!.. І пам’ятайте, що які б страхи не з’явились — не бійтесь, не тікайте. Пам’ятаєте, що говорив Коля? Юлька, не побоїшся?

— Я? — сплюнула дівчинка. — Ха!

Це в неї було ознакою найбільшої зневаги.

— Вірю, вірю, — заспокоїв її Вася. — А ти, Сеню?..

— По… постараюсь, — заїкаючись, промимрив Сеня.

— Гляди, — пригрозив Вася. — А то я з тобою тоді порахуюсь по-своєму!..

Над лісом попливли далекі мелодичні звуки дзвону. Діти насторожились. Здавалось, ніби тьма насунулась, придушила їх до землі. В уяві мимоволі виникли казкові привиди бабусиної легенди. Юлька притиснулася до хлопців. Її рука легенько дрижала. Сеня не дихав.

— Вісім... дев’ять... десять... — схвильовано рахував Вася. Нарешті ударила дванадцята година!

— Північ! — здавленим голосом прошепотіла Юлька.

І в ту ж мить посеред галявини спалахнуло яскраве світло. Сеня скрикнув. Над кущами папороті піднялося щось подібне до пучка вогню, замерехтіло різними барвами.

— Вона! — несамовито крикнув Вася.

— Кара, маратй! Квіточко, лети! Кара, маратй! Квіточко, лети! — навперебій загукали діти.

"...ти ...ти ...ти!" покотилася похмура луна попід високими дубами і завмерла в долині.

Квіточка наближалася до них. Друзі не зводили з неї очей. Це був не жук-світляк, як минулого разу, не обман! Це була справжня чарівна квітка папороті, як у казці! Ясно можна було бачити тремтливі, прозорі, палаючі синім вогнем пелюстки і зеленкувату луску на довгій чашечці внизу. Від квітки линуло дивне шипіння...

— Коля не обдурив, — ахнув Вася. — Квітка справжня!

Квітка наблизилася до дітей і повернула назад, мов запрошуючи йти за нею. Вони зірвалися з місця і захоплено побігли за чарівним вогнем...

ЧУДЕСА

Обминаючи кущі, вогняна квітка попливла в долину. Діти, не розбираючи дороги, мчали за нею. Юлька набила собі ґулю на лобі об стовбур дерева, Сеня два рази падав, зачепившись за пеньки, але ніхто не звертав на це уваги. Не було страху перед темрявою, густим лісом і незвичайністю дивної мандрівки. Тремтливий огонь квітки, мов чудодійним магнітом, тягнув дітей за собою все далі і далі, в глибину лісу.

Квітка вела себе, наче жива істота. Вона зупинялася, коли хто-небудь падав або затримувався, обминала пеньки, ями і густі кущі. Коли стало дуже темно, з середини квітки вдарив тонкий промінь світла і осяяв шлях попереду. Тепер діти бігли впевненіше.

Нарешті, Сеня не витримав. Він незадоволено пробурмотів:

— Скільки можна летіти? Так вона заведе нас хтозна-куди!..

— Мовчи! — засичав на нього Вася. — Хіба ти забув, що говорив Коля?

Але квітка ніби почула скаргу Сені і сповільнила політ. Ось у промені світла показалась глиняна круча. З неї звисало коріння двох столітніх дубів, крони яких танули в нічній пітьмі. Біля самої кручі квіточка раптово згасла. Перехід від світла, яке вона випромінювала, до повної тьми був такий разючий, що Юлька скрикнула.

— Квітка зникла, — прошепотіла вона. — Куди вона поділася?

— Зачекай, — стиснув руку дівчинці Вася. — Може, щось зараз буде!

Було чути, як Сеня цокає зубами від страху. Але Вася тепер не лаяв брата, бо і в самого поза шкірою бігали мурашки. Кілька хвилин діти очікували, сторожко вдивляючись в пітьму. Вони чекали, що ось-ось квітка знову спалахне чудесним полум’ям і тоді зникне страшний ворожий присмерк. Сеня присів і ледве чутним голосом шепнув:

— Дивись… там…

— Що там? — запитав Вася.

— Стоїть хтось!..

— Де? — схвильовано озвалася Юлька.

— Лівіше того місця, де була квітка… Ворушиться!..

Вася і Юлька уважно пригляділіся. Справді, там колихалася якась тінь. Здавалось, ніби з-під кручі виповзає дивовижна потвора, простягаючи до дітей свої щупальця. Але минали хвилини, а потвора не наближалась. Тільки у верховітті дубів сумно шелестів легенький вітер.

— То, мабуть, куш, — нарешті порушив мовчанку Вася. — Чого ти паніку піднімаєш…

Він ступив кілька кроків в пітьму, простягнув руку, потім тихенько засміявся.

— Я ж казав — кущ! Це калина! А ви боялися!

Юлька і Сеня присунулись до нього. І раптом всі троє злякано відсахнулися. За два метри від них, під самою кручею, вибухнуло полум’я, осявши синім промінням все навколо. Воно вилітало прямо з-

під землі, воно було не звичним приємним вогнем, як у печі або в багатті, а якимсь казковим, — холодним і зовсім прозорим.

Діти заніміли на місці від несподіванки і переляку. Але ж їх Коля попереджав, що мусять бути чудеса і страхи, і вони побороли в собі бажання тікати. Цікавість пересилила страх.

— Вася! А хто розпалив цей огонь?.. — обізвалася Юлька. Очі в неї були круглі, обличчя в світлі вогнища позеленіло.

Вася мовчки знизав плечима. Всі озирнулися навколо. Ні душі! Тільки похмуро шумить лісова хаща та десь недалеко мирно кумкають жаби. І це кумкання чомусь відразу заспокоїло дітей. Полум’я спокійно палахкотіло, ніхто не з’являвся з кущів, не було чути ніяких голосів чи звуків, незвичних для слуху. Вася рушив з місця, обережно обійшов навколо вогнища, простягнув до нього руку.

— Не пече, — здивовано сказав він.

Сеня і Юлька теж зацікавились, спробували. Справді, полум’я було холодним, хоча й освітлювало землю, кущі. Хто ж його розпалив?

— Може, крикнемо? — несміливо запропонував Сеня. — Той, хто розпалив, не може бути далеко…

— Тихо! — злякалась Юлька. — Звідки ти знаєш, хто це розпалив! Може, це…

— Хто — чорт? — насмішкувато обізвався Вася, хоч у самого тьохнуло серце.

— А що ж ти думаєш?

— Ех ти, піонерка!

— Що піонерка? — образилась Юлька. — Он подивись!..

Вона показувала пальцем на руду кручу, що нависала над багаттям. Там була викарбована в глині велетенська стріла, яка показувала вістрям униз. Вася придивився до незвичайної стріли. Вона, безумовно, була вирізана дуже давно, бо ледве виднілась в слабкому промінні вогнища.

Вася поглянув на друзів. В їх очах світились цікавість і страх.

— Ну? Що тепер скажеш? — радо запитала дівчинка. — Це я побачила!

— Може, це лісовик запалив огонь? — ледве чутно сказав Вася.

— Який лісовик? — витріщив очі Сеня. Волосся на його голові почало підійматися вгору. Вій боявся навіть оглянутися.

— Господар лісу, — пояснив Вася. Юлька стверджуюче кивнула.

— Нема лісовиків, — тремтячи, заперечив Сеня, — Нам у школі говорили...

— Тихо, — перебив його Вася. — В школі, в школі!.. Багато ти розумієш! А квітка, а вогонь, а оця стріла!

Сеня зіщулився. Незвичайність пригод, які вони пережили цієї ночі, змушувала забути про реальний світ. Химерні образи водяників, русалок серед ночі, в густому лісі, біля невідомо ким запаленого вогнища уже здавалися не вигадкою, а таємничими, насправді існуючими істотами...

Першою отямилася Юлька. Вона навшпиньки підбігла до кручі, обережно провела пальцем по заглибині дивної стріли, захоплено подивилася на хлопців.

— А куди показує ця стріла? — запитала вона. — Може, тут щось цікаве є? Може, тут і є скарб?

— Копайте! — раптом пролунав над головами дітей дивний металічний голос. Юлька від несподіванки впала на землю. Сеня скрикнув. Вася присів і подивився вгору. Там нікого не було!

— Це… це не ви крикнули? — прошепотів поблідлими губами Вася.

— Ні, — озвався Сеня. Його тіпала пропасниця.

— Копайте! — знову пролунав спокійний голос.

— А… а хто ви? — запитав Вася, заїкаючись, не знаючи, куди звертатися. — Де ви?..

Відповіді не було.

Юлька, почувши дивну розмову, встала з землі, винувато підійшла до Васі.

— Ой, як страшно!.. Я так злякалася!..

— Я… теж… — чесно признався Вася. — Але знаєте що? Хоч і страшно, не треба показувати цього! Давайте копати!

— Давай! — згодилася Юлька.

Вася витягнув з-за пояса лопатку, наблизився до кручі і почав копати під стрілою. Ґрунт легко піддавався. Вася запрацював хуткіше. Навіть Сеня осмілів і підійшов ближче, з цікавістю стежачи за ним.

— Є! — раптом крикнув Вася, сяючи радісними оченятами.

— Що? Що є? — заметушилися Сеня і Юлька.

Вася ще колупнув кілька разів і урочисто витягнув з землі велику чорну череп’яну сулію. Шийка її була залита смолою. Дух в усіх захопило від хвилювання.

— Мабуть, це і є скарб! — нарешті озвався Сеня.

— Витягай затичку, — вимагала Юлька.

— А може, передати вченим у Київ, не відкриваючи? — непевно сказав Сеня. — Може, там якась цінність є?

— Ми знайшли, ми й відкриємо, — авторитетно заявив Вася. — Це ж не звичайна знахідка, а чарівна!..

Він відколупав лопаткою смолу і вчепився зубами в корок. Сулія була відкрита. Вася підсунувся до вогнища. В шийці сулії діти побачили сувої паперів жовтого кольору.

— А я думав, скарб, — розчаровано протягнув Сеня. — А тут якісь папери!..

— Багато ти розумієш, — сердито сказав Вася, — Може, вони цінніші, ніж золото!..

Він пальцем обережно витягнув папір, розгорнув.

— Що? Що там? — не втерпіла Юлька, заглядаючи через його плече.

— Читаю, хлопці! — сказав Вася і раптом радісно крикнув: — Скарб!..

— Ну?

— Щоб я не встав! Слухайте! Тут написано: "Хто пройде шлях, указаний на плані, той добереться до печери, в якій схований заповіт..."

— Який заповіт? — здивувалася Юлька.

— Не заважай! — гримнув Вася. — Слухайте далі... заповіт... заповіт... Ага! Ось далі... "Заповіт відкриє тому, хто його знайде, таємницю великих скарбів..."

Вася повернув щасливе обличчя до друзів.

— Бачите? Все-таки ми знайдемо скарби!.. Недарма шукали.

— Читай, читай! — підганяв Сеня. — Що там далі?

— "Йти прямо на схід, до червоної кручі, і ждати, доки зійде сонце. Там стати обличчям до сходу біля дуплястої верби і прочитати другий папір". Чули? — підвів голову Вася. — Оце здорово! Хлопці в школі з заздрощів помруть, як узнають!

— А як ти думаєш — хто сховав цей папір? — прошепотіла Юлька.

— Той, хто запалив огонь! — відповів Вася. — Це якась таємниця...

Вогонь поволі згасав. Він став зовсім маленьким. Пітьма підступила ближче до дітей. Збоку почулося шамотіння, потім в освітлене коло висунулася мордочка їжака. Вона цікаво нюхнула повітря, подивилася

малесенькими оченятами на дітей, мов запитуючи, а що, мовляв, ви тут робите?..

Юлька захоплено вигукнула, схопила їжака за голки, і злякано відсмикнула руку. Їжак сердито фукнув, згорнувся клубочком. Сеня блискучими очима подивився на звірятко.

— А я знаю, як можна приготувати їжака, — раптом сказав він.

— Що значить — приготувати? — здивовано запитав Вася.

— Ну, щоб з'їсти, — пояснив Сеня. — Обкачати глиною, потім обкласти гілками, запалити і ждати, доки глина не перетвориться в цеглу. Тоді розбити глину, здерти шкуру з їжака разом з голками і...

— Яз тебе самого здеру шкуру, — розсердилась Юлька. — Ненажера! Що не побачиш — все, мабуть, з'їв би!.. Через те й жирний!..

— Це я читав, — примирливо сказав Сеня. — Кажуть, дуже смачно!..

Дівчинка ногою відкотила їжака в темряву, мов боялася, що Сеня зараз почне його смажити.

— Ну, що будемо робити? — перервав їхню суперечку Вася. — Час іде... Пора рушати далі...

— Пішли, як сказано в плані, — промовила Юлька.

— Пішли! — згодився Вася.

— А баба? — несміливо озвався Сеня. — Нас будуть шукати...

Вася почухав потилицю, озирнувся навколо.

— Я знаю, що будуть, це ж треба до кінця витримати! Знайдемо скарби — ніхто нас не буде лаяти!..

Всі мовчки погодилися з цим. Вася сховав папір до кишені, сулію взяв під пахву. Полум’я блимнуло кілька разів і зовсім погасло. Знову, і крім темної стіни лісу і зоряного неба, нічого не і було видно. Дерева шуміли тривожно, сумно. Куди йти? Хто покаже напрям?

— Там сказано — на схід! — озвався Сеня.

— Сказано, сказано! — перекривив Вася. — А де він? Хто його знайде вночі!

— А по зорях, — несміливо вкинула слово Юлька.

Сеня вдарив себе долонею по лобі.

— Я знаю! По Полярній зорі! Читав в одній книжці… Тільки де ж вона? Ото Великий Віз. Крайні дві зірки показують на Полярну. Я пам’ятаю — нас водили в планетарій, так там розповідав один вчений… Ага, он вона! Бачиш?

— Ну, бачу! То й що?

— А те, що там північ!

— Північ, північ!.. А де схід?

— А схід — праворуч, якщо стати обличчям до півночі.

— Значить, там! А ти все-таки щось знаєш, — похвалив Вася.

Всі згодилися з Сенею і рушили в темну хащу. Вася тримався так, щоб Полярна зоря знаходилася ліворуч. Невтомна Юлька не відставала, але товстий Сеня, важко хекаючи, плівся десь позаду.

— А де ж квітка? Куди вона поділася? — бубонів він. — Якби вона була, то можна було б точніше…

— Ідіть по плану, — пролунав угорі той же таємничий голос.

І знову на мить мандрівники зіщулилися від незрозумілого почуття страху. Хто ж це, незримий і добрий, супроводжує їх? Адже всі знають, що в світі немає ніяких духів! А тут такі чудеса!

— Треба буде в Колі розпитати, як можна пояснити ці штуки, — прошепотів Вася. — А поки що… рушаємо далі…

Діти зігрілися від швидкої ходи, повеселіли. Тільки Сеня незадоволено кректав, витираючи піт. Але ось ліс навколо зімкнувся, зникли галявини, і Полярна зоря сховалася за стіною дерев. Вася ще трохи пройшов, а потім зупинився.

— Я не бачу зірки. Куди йти?

Юля трохи помовчала, а потім якось несміливо поскаржилася:

— Холодно… і нога в мене проколота…

— Їсти хочеться, — підтримав її Сеня. — Я більше не можу…

Він опустився додолу і сів на мох. Вася мовчав, розглядаючись навколо. Треба конче знайти напрям! Але як?..

НЕЗВИЧАЙНІ ПРИГОДИ

Між густими вітами дерев блиснув срібний промінь місяця, впав на траву. В його примарному світлі все навколо набрало казкового вигляду. Мов живі, ворушилися темні кущі, поважно хиталися стовбури сосен, десь тонко і жалібно скрипів дуб.

Раптом над головою щось заухало, зареготалося противним хрипким сміхом. Сеня притиснувся до землі, Юлька злякано писнула, і навіть у хороброго Васі потерпла шкіра на голові.

— Що це? — ледве витиснув з себе Вася. Всі несміливо підняли очі вгору звідки почулися звуки. Там, між листям старезного дуба, світилися два зеленкуваті огні. Вони то загасали, то розгоралися, наче автомобільні фари.

Кілька хвилин діти, злякано насторожившись, дивилися вгору. Ось Юлька полегшено зітхнула.

— Хлопці, а я знаю, що то таке!

— А що? — недовірливо запитав Сеня.

— Сова! То вона так сміється… і очі в неї світяться! Вона вночі літає…

Всі троє на деякий час забули про втому і все поглядали на сову, але вона більше не сміялася, а потім і вогники зникли. Очевидно, нічна господарка лісу заплющила очі.

— Хлопці! — нарешті обізвався Вася. — А як ще визначають напрям на північ?

— Ще якось по моху, — непевно буркнув Сеня.

Вася повернувся до нього.

— Як по моху?

— Знаю, хлопці! — підскочила Юлька. — Мені батько говорив, що мох наростає від півночі..

— Давай мацати, — категорично наказав Вася. Юля і Сеня обняли сусідні дерева і почали ощупувати їх навколо.

— Нема ніякого моху, — заявив Сеня. — Дерево голе, як коліно…

— А що ж ти хочеш, щоб кожне дерево було з мохом? Навіть люди бувають з чубом і лисі. — пояснила Юлька.

— Є мох, — закричав Вася. Він тримався рукою за стовбур товстелезного дуба. — Ось Я цього боку північ… Пішли.

— Не можу… Ноги болять. Задихаюсь!.. — і заявив жалісним голосом Сеня.

— Ну що з тобою робити? — забідкався Вася. — Юлька! Бери його з одного боку, я з другого! Піднімай!

Сеня, підтриманий з двох боків, спираючись на плече Васі, зашкутильгав уперед. Так пройшло хвилин двадцять. Всі мовчали. Підійшли до невеликої галявини. Раптом з протилежного боку зашелестіли кущі і на галявину вискочив якийсь звір, схожий на собаку.

— Вовк! — ахнула Юлька. Сеня хутко метнувся назад і сховався за спину брата. Вовк сів на задні лапи і втупився в дітей. Його очі світилися, наче два каганці, зеленим вогнем. Він задер морду до місяця, серп якого виднівся між деревами, і басом, протяжно, з переливами завив.

— Вогню! Треба вогню! — прошепотів Вася.

— На сірники! — відповіла Юлька. — Світи скоріше!..

Вася тремтячими руками взяв коробку, чиркнув сірник. Спалахнув малесенький вогник. Вовк загарчав, стрибнув ближче до дітей. Сеня заверещав і кинувся назад.

— Куди ти? — гукнув Вася. Сеня не відповів.

Юлька залементувала, намагаючись злякати звіра, але вовк не звертав на те уваги. Він якось боком кружляв по галявині, все наближаючись до мандрівників. Вася судорожно висмикнув з-за пояса лопатку, ступив крок наперед, затуляючи собою Юльку.

— Лізь на дерево! — крикнув він. — Я зупиню його!

— Ні! — заперечила Юлька. — Я буду з тобою!..

Вовк присів, ніби збирався зробити стрибок. І раптом трапилось щось несподіване. Над головами дітей спалахнув синій вогонь. Це була чарівна квітка папороті! її пелюстки тріпотіли, ніби од вітру, і випромінювали м’яке сяйво. Квітка зробила коло над галявиною і ринулася прямо до вовка. В очі звіру вдарив пучок проміння. Вовк загарчав, підскочив угору, крутнувся і щодуху помчав у хащі. Кілька хвилин було чути, як тріщали гілки і шуміло листя під лапами втікача. Квіточка відразу ж згасла.

Вася нервово засміявся, полегшено зітхнув.

— Все-таки квіточка з нами. Чуєш, Юлько! Ти бачила, як утік вовк? Тепер нам нічого не страшно!

Юлька занепокоєно озирнулася.

— А де ж Сеня? Куди він подівся?..

— Я тут, — пролунав над ними голос. — Я… на дереві…

Вася здивувався, підійшов до найближчої берези. Високо над землею на товстій гілці ворушилася постать Сені. Він схлипував, розмазуючи сльози на щоках.

— Злазь, герой! — крикнув Вася.

— Не можу! — захникав Сеня.

— А як же ти виліз? — єхидно вкинула слово Юля,

— Не знаю… Я злякався…

— Ну, стрибай! Вовк утік!..

— Я… бачив…

Осмілівши, Сеня, як мішок, сповз по стовбуру на землю. Руки в нього були подряпані, куртка розірвана.

— Ех ти! — докірливо сказав Вася. — Товаришів кидаєш у біді…

— Не треба його лаяти, — примирливо мовила Юлька. — Він же ніколи й не був у лісі, а тут ще вовк!..

— Ну, досить! Пішли далі! — скомандував Вася.

Пережита пригода змусила забути про втому. Навіть Сеня більше не скиглив. Пройшовши галявину, мандрівники зупинилися. Зліва виднілася висока круча, заросла густими кущами. Біля підніжжя кручі височіла товстезна верба. Вася підійшов до неї, здивовано свиснув.

— Дупло! Чи не та це верба, про яку говорилося в папері?

— Мабуть, — озвалася Юлька.

— Знаєте що? — рішуче промовив Вася. — Давайте дождемося ранку тут. А потім побачимо…

Сеня з радістю погодився. Він перший заліз у дупло. Там росла м’яка трава. Юлька приєдналася до нього, і скоро вони солодко засопіли носами.

А Вася не міг заснути. Він все думав про незвичайні пригоди ночі, намагаючись збагнути, звідки взялася квіточка, вогонь біля кручі, таємничий папір, його розум не міг знайти задовільної відповіді. Вася засунув руку в кишеню і намацав коробочку.

Ага! Це ж коробочка з жуком-світляком! Треба ще подивитись на нього.

Вася відкрив коробочку, задумався. В пітьмі він побачив на дні коробочки сяйво, як і в ту ніч, коли вони вперше добували чарівну квітку. І якийсь нікчемний жук обдурив їх! Справжня квіточка он яка! Вона велика, яскрава і дійсно чарівна!.. А жука треба буде зберегти і віддати в школу юннатам…

Але жук, очевидно, не згодився з таким висновком Васі і вилетів з коробочки. Він промайнув над вербою, зробив коло вгорі і золотою зірочкою зник серед верховіття дерев.

Вася відкрив рот від несподіванки і довго дивився йому вслід. І здалося хлопцеві, що в тому місці, де зник жук, небо почало світлішати, загоралось ледве помітним багрянцем. Здавалось, наче та іскорка вогню почала розпалювати в небі казкове багаття. Десь далеко-далеко у високості загорілись рожевим вогнем хмаринки. Вони були схожі на легенькі пухнаті волокна бавовни, пофарбовані в червоний колір.

Починався літній ранок. Лісову тишу порушували тільки багатоголосі хори птахів. На вербі різко каркнула ворона, важко знялася з гілляки і полетіла геть. Над кущами поповзли клапті сивих туманів.

— Хлопці! — раптом закричав Вася. — Вставайте! Ми правильно прийшли!..

— Шли! — відгукнулась насмішкувата луна і понеслася в далеч по болотистій долині.

З великого дупла з’явилася голова Сені. Він мав дуже смішний вигляд. Порохно з дупла поналазило в його чуб, обличчя було замурзане, куртка розірвана. Він чхнув, закректав і виліз зовсім, розгублено озираючись навколо. Слідом за ним вискочила Юлька. Її коси смішно стирчали, мов ріжки.

— Що трапилось? — запитала вона.

— Погляньте! — відповів Вася, вказуючи на схід.

Справді, недалеко від них виростала з лісових хащів висока круча, нависаючи над невеликим озером з прозорою спокійною водою. Вона була червоного кольору, як і говорилося в плані.

ТАЄМНИЧИЙ ПЛАН

Над зубчатим краєм ялинового лісу з’явився шматок сонячного кружала. Він бризнув веселим потоком сліпучо-рожевого проміння. Через хвилину все навколо було залите чарівними фарбами літнього ранку. Кожне дерево, кожен листочок, всяка травинка, здавалось, заворушились і простяглись назустріч животворному сонцю. Озеро спалахнуло багряним відблиском, захвилювалося, — то десь посередині, граючись, вистрибнула з води велика рибина і знову пішла в глибину.

Діти отямились від неповторного враження і поглянули на кручу. Вона справді була червона. Сумніву не було — це те місце, про яке говорилося в таємничому плані.

— Ну, давай скоріше, — поторсав Сеня Васю за рукав. — Де наша сулія? Як там далі?

— Чого ти поспішаєш? — огризнувся Вася. — Все одно про нашу подорож уже взнали… Нічого не поможе!

— Нема більш сили терпіти, — скривився Сеня. — Треба скоріше відшукати карб і вибиратися з лісу, бо ми попухнемо з голоду…

Юлька з докором подивилася на Сеню.

— Як тобі не соромно! Тут таке діло, а ти про їжу… Можна й потерпіти!

Сеня надувся, сердито засопів носом, але промовчав.

— Гаразд! — заспокійливо обізвався Вася. — Потерпи трохи. Я зараз наловлю риби в цьому озері, і насмажимо…

— На чому ти її насмажиш? — недовірливо запитав Сеня.

— На вогні! Наштрикнемо на лозину і засмажимо…

Сеня скептично знизав плечима. Вася, не відповідаючи на цей образливий жест, почав роздягатися. Залишившись в трусиках, він поліз у воду, заухав, потім добрався до густого куща темно-червоної лози і почав мацати серед коріння. За хвилину він викинув на берег невеликого окуня. Рибина впала біля Юльки і, підстрибуючи, намагалася добратися знову до води.

— Ні! Не втечеш! — захоплено закричала дівчинка, хапаючи окуня за зябра. Вона виламала лозину і наштрикнула рибину на неї в отвір між зябрами. За цей час Вася викинув ще одного великого окуня. Скептичний вираз на обличчі Сені зник і він теж з нетерпінням дивився на голову Васі, яка стриміла над корчами.

— Миньок! Миньок! — раптом закричав Вася, захльобуючись водою. Він довго возився під великим корчем, пускаючи бульби ротом, але боротьба з миньком закінчилась перемогою рибалки. Очі його перетворилися в сяючі радістю щілинки, і він виніс на берег велику чорну рибину, яка шалено звивалася в його руках. Вона була наштрикнута на ту ж лозину.

Вася знову поліз у воду. Над озером раз у раз лунали переможні голоси дітей. На низці було вже десять рибин. Вася посинів, замерз і, нарешті, вирішив закінчити лов.

— Ну що, спочатку приготуємо рибу чи прочитаємо план? — одягнувшись, запитав він у друзів.

— План, — рішуче озвалася Юлька. Сеня одвернувся і подивився собі під ноги. Вася з Юлькою перезирнулись і засміялись.

— Значить, що там написано? "Стати обличчям до сходу біля дуплястої верби і прочитати другий папір"… А де ж другий папір?..

— Мабуть, в сулії, — висловила припущення Юлька.

Вася поліз пальцем в шийку череп’яної сулії, але паперового сувою не дістав.

— Що ж робить? — почухав він потилицю.

— Розбити, — рішуче втрутився Сеня. — Він підняв з землі круглий камінь і подав брату. Вася з жалем подивився на посудину.

— Може, ми не маємо права розбивати її?

— Чому? — здивувався Сеня.

— Тому, що це старовинна знахідка…

— Розбивай, — втрутилася Юлька. — Все одно не повірять, якщо ми розповімо про чарівну квітку. Скажуть, збрехали…

— І то правда, — сказав Вася. Він, повагавшись, вдарив каменем по шийці. Сулія розкололась. Всередині лежав сувій таких же жовтих паперів, як і перший. Вася розгорнув його, з хвилюванням проглянув перший рядок тексту, що був написаний великими червоними літерами.

— "Стань обличчям на схід сонця біля дуплястої верби", — прочитав він. — Ну, ми стоїмо коло верби… А далі… "На червоній кручі ти побачиш сосну, що росте зовсім окремо…"

— Є! — крикнув Сеня. — Он вона!

Діти поглянули вперед. На червоній кручі, справді, росла товста вузлувата сосна. Вона була одинокою і тому віти її розкинулись широко

у всі боки. Сонце вже стояло досить високо над обрієм, воно знаходилось якраз над деревом. Вася задоволено засміявся.

— Все як слід, — сказав він. — Читаємо далі… "Підійди до сосни"…

— А чого там все — "підійди", "стань"? Хіба ти один? Нас же троє? — розсердився Сеня.

Вася відмахнувся від нього.

— Ото чудний! Перестань. Хіба той, хто складав план, знав, скільки нас буде?

Сеню задовольнила така відповідь, і він замовк.

— "Підійди до сосни, — продовжував Вася, — і відміряй сорок вісім кроків на південь, тобто до кручі…" Пішли до сосни і будемо міряти…

Друзі хутко вибралися на кручу і підійшли до сосни. Напівпіщаний ґрунт навколо був покритий жовтими голками хвої і шишками. З піску, біля самої сосни, стирчав велетенський червоний мухомор. Повернувшись обличчям до кручі, Вася скомандував:

— Міряйте сорок вісім кроків.

Юлька запитливо поглянула на Васю.

— А яких кроків? Цей план розрахований, мабуть, на дорослих людей. Треба ступати широко…

— Правильно, — погодився Вася. Він, загрузаючи в піску, почав відмірювати відстань. Юлька і Сеня йшли позаду і рахували. Біля великого куща калини, над самою кручею, друзі зупинилися.

— Сорок вісім, — заявив Вася. — Читаємо далі… "сорок вісім кроків…" Так… А далі так… "Помножити сорок вісім на п’ятдесят дев’ять. Зробити таку кількість кроків, яке вийде число, вздовж кручі на схід. Там зупинитися і прочитати другий папір"…

Вася занепокоєно витер носа.

— Сорок вісім на п’ятдесят дев’ять… Множ, Сеню, а то в мене щось голова заболіла од сонця.

Юлька розгладила пісок, взяла паличку, написала цифри. Висунувши язик, вона почала множити. Сеня сердито одвернувся, незадоволено пробурмотів:

— Множ, множ! Скільки часу крихти в роті не було, а ти хочеш, щоб я рахував!.. Множте самі…

— Сказав би краще, що не вмієш! Арифметики не знаєш! — обурився Вася.

— А ти вмієш? — огризнувся Сеня,

Юлька підвела замурзане обличчя, поглянула на небо, потім на товаришів, знизала плечима.

— Папір потрібний, — сказала вона.

— Папір, олівець, парту, — єхидно прошипів Вася. — Я пішов смажити рибу, а ви множте!.. Юлька, дай сірники!

— На!

Вася взяв коробочку і, не дивлячись на дівчинку, яка продовжувала рахувати на піску, почав збирати хмиз. Потім він розпалив огонь і, вийнявши маленький складаний ножик, почистив минька і двох великих окунів. Сеня, ковтаючи слину, невідривно дивився на його роботу.

— Ех, треба було хліба взяти, — бурмотів він.

— Чого втупився? — розсердився Вася. — Допомагай Юльці…

Вирізавши лозину, він наштрикнув минька і, поволі повертаючи, підсмажив його на вогні. Почувся запах смалятини. За кілька хвилин Вася обсмалив три рибини і урочисто поніс їх до друзів, поклавши на великий лопух.

Юлька переможно подивилася на Васю.

— Вирахувала…

— Скільки? — удавано байдуже запитав Вася, приховуючи цікавість і ніяковість.

— Дві тисячі вісімсот тридцять два…

— Ого! — похитав головою Сеня.

— Що — ого? Більше ходили! Давайте поїмо і в путь!

Вася роздав кожному по рибині. Юлька гризнула окуня, скривилась, сплюнула.

— Несолона, — поскаржилась вона.

— Це що тобі — дома чи як? — образився Вася. — Де я солі візьму?

— А мені добра, — заявив Сеня, апетитно уплітаючи минька.

Скоро сніданок був закінчений. Друзі загасили огонь і закрокували вздовж кручі на схід попід розкішними кущами калини, глоду і крислатими дубами.

ОСТАННІ ЗАГАДКИ

Кроки лічила Юлька. Вона йшла позаду Васі і просила його зупинятися через кожні сто кроків, щоб зробити позначку на лозині. Нарешті, потрібна кількість кроків була пройдена. Діти зупинилися в густому гаю, де росли дерева різноманітних видів. Ліворуч простягалося болото, густо поросле очеретом і білою лозою, праворуч — та ж сама висока круча.

Вася розгорнув папір, розгублено почухав потилицю. Юлька зацікавлено поглянула на нього.

— Ще щось є?..

— Хай йому біс, — сердито відповів Вася, — Поки доберешся до тих скарбів, то й дух вилетить... Послухай, що тут написано... "Відшукати дерево сімейства відкритонасінних, залізти на нього і в гнізді хижою птаха взяти наступні вказівки. Біля потрібного дерева росте два куші шипшини"...

— А чого сама квітка не летіла до скарбу? — обізвався Сеня. — Так було б простіше!..

— Чого, чого? — похмуро відповів Вася. — Звідки я знаю. Так треба, мабуть! Та й зараз день! Вдень її не видно!..

Він занепокоєно озирнувся навколо.

— Хіба ж тут знайдеш потрібне дерево!

— А чого ж! — заспокоїла Юлька. — Гай не такий уже й великий. Давай пошукаємо…

— А яке ж з них буде відкритонасінне? — стурбовано запитав Вася, поглядаючи на Сеню, Той, роздумливо дивлячись вгору, на верховіття дуба, поцмокав губами, захитав головою.

Не знаю… Щось пам’ятаю, ніби вчитель говорив у школі. На уроках по природознавству…

— Щось пам’ятаю, — перекривив Вася. — А ти, Юлька, теж не знаєш?..

— Здається, дуб…

Тобі все здається! Треба напевне! Давайте шукати, де тут є дерева з двома кущами шипшини.

Дерев, під якими росли дна кущі шипшини, виявилось двоє, це були дуб і сосна. Росли вони недалеко одне від одного.

Вася замислився.

— Яке ж з них відкритонасінне?

— Давай дослідимо обидва дерева по черзі, — запропонувала Юлька, — Он бачиш — на дубі є дупло, Там, напевне, гніздо…

— Так нам же потрібне гніздо хижого птаха, промовив Сеня. — Там багато гнізд. Он я бачу воронячі, аж ген вгорі…

— Ворона не хижак, — авторитетно заявив Вася.

— Тоді треба шукати гніздо сови, — сказав Сеня.

Але тут гаряче запротестувала Юлька.

— Сова теж не хижак. Вона знищує мишей, це правда, але ж миші шкідливі!..

— Гаразд! — втрутився Вася. — Я зараз перевірю!..

Він поклав сувої паперів з таємничим планом на землю і спритно вибрався на дуба аж до розкаряки на стволі. Скоро він зник у густому листі.

— Дупло! — донісся згори його радісний крик.

Юлька задерла голову вгору і, затуляючи очі долонею від сонця, яке пробивалося крізь листяний покров, гукнула:

— Подивись всередині, може, там воно і є!

— Зараз! — відповів Вася.

Але в ту ж мить з дуба пролунав відчайдушний крик, потім показалось бліде обличчя Васі. Він блискавично скотився по стовбуру до розкаряки і просто впав на землю.

— Що? Що таке? — злякано крикнув Сеня.

— Гадюка! — ледве вимовив Вася. — В дуплі… була…

Не встиг він сказати цього, як Юлька заверещала і відскочила од дуба, злякано показуючи на стовбур. Хлопці зирнули туди і побачили, як по корі вниз хутко спускається маленька зелено-жовта гадючка.

— Це гонець! — закричала Юлька. — Тікайте! Він страшно отруйний!..

Гадючка стрибнула на землю, піднялась на хвіст і люто засичала. Сеню як вітром здуло. Він за одну мить обігнав Юльку і зник за кущем. Вася судорожно вихопив лопатку. Гадючка кинулась до нього з блискавичною швидкістю. Вася відкинув її лопаткою. Вона знову піднялася на хвіст і помчала до зляканого хлопця.

— Бий її зверху! — крикнула Юлька.

Холодний піт виступив у Васі на лобі. Він розмахнувся і вдарив навмання. Гадючка закрутилась на місці, широко розкривши рот, де виднілися тоненькі криві зуби. У неї був перебитий хвіст. Ще один удар довершив справу. Гонець загинув…

Юлька і Сеня несміливо підійшли до Васі. Той знесилено схилився на стовбур дерева.

— Ні за які скарби не полізу більше на дуба…

— Я полізу на сосну, — заявила Юлька. — Раз в дуплі жила гадюка, то там ніякого плану не було…

Вона з огидою підняла за хвіст вбитого гонця. Він був не більше звичайного олівця.

— І оце таке мале — отруйне? — недовірливо запитав Сеня, оглядаючи гадюку.

— Раз укусить — і все! — відповіла Юлька, кидаючи мертву гадюку в кущі. Потім вона, скинувши сандалії, підбігла до сосни, де теж росли два кущі шипшини. За хвилину вона вибралася високо до товстих гілок, де було видно кілька чорних гнізд. Хлопці тим часом, отямившись від пригоди з гадюкою, підійшли ближче.

— Учись, — докірливо сказав Вася. — Бачиш, як вона лазить по деревах. А ти тільки од страху сьогодні видерся на березу… А ще хлопець!..

Сеня засопів від образи, але промовчав.

— Одне гніздо пусте! — крикнула Юлька. — Лізу вище! Ага — ось ще одне! Є! Хлопці, є!..

— Кидай вниз! — звелів Вася.

Між гілками прослизнув малесенький пакуночок і впав біля ніг хлопців. Вася схопив його, розмотав восковий папір. Коли він вийняв жовтий сувій з пакуночка, Юлька вже була на землі.

— Ну, що там написано? — підскочила вона до Васі.

— "Починаючи від дерева, де знайдено цю записку, — прочитав Вася, — пройти по стежці, взявши напрям на спаленого громом дуба, тобто на північ. Дійти до Бездонної криниці. Там під валунами і є печера, а в ній — Заповіт".

— Бездонна криниця! — прошепотів Сеня. — Що це?..

— Я чула про неї, — мовила Юлька. — В ній нема дна…

Вася обвів товаришів урочистим поглядом.

— Хоч і перепаде нам на горіхи, але все ж таки доберемось! Пішли!..

— А куди? — засумнівався Сеня.

— Хіба не чув, — в напрямку дуба… Он, бачиш, — він стоїть недалеко…

Справді, на краю гаю, над вимитим дощем рівчаком, стояв старезний обвуглений дуб, розчахнутий надвоє блискавкою під час грози. Далі тягнулося нешироке болото, а за ним знову темнів густючий листяний ліс. Від дуба, через болото, була протоптана ледве помітна стежечка, яка вилася поміж пружними купинами і високим тремтливим очеретом. Мандрівники сміливо ступили на неї…

— Ну, вже скоро! — радісно сказав Вася, оглядаючись на друзів. Перейшовши болото, вони ввійшли під вогке склепіння дрімучого лісу.

ЗАЧАРОВАНІ СКАРБИ

Стежка, невідомо ким протоптана, петляла між густими заростями ліщини, вільхи, дубів і осики. Вона привела дітей до великої долини, вільної від лісу. Тут ріс тільки рідкий очерет, осока і лоза. Стежка повернула праворуч, понад цією долиною. Не встигли мандрівники пройти двадцяти кроків, як попереду почувся тонкий пронизливий свист. Вася від несподіванки присів.

— Що це — люди?

— Мабуть, — невпевнено відповіла Юлька, витягаючи шию. Свист повторився. Потім почувся верескливий крик. Здавалося, наче десь зовсім недалеко плаче вередлива дитина.

— Хлопці, швидше, — крикнула Юлька. — Може, там дитина заблудилася.

Всі дружно кинулися вперед. З-за стіни очерету показалося озерце. Його береги обросли ніжно-зеленою травою з яскраво-жовтими квіточками. Спочатку діти нікого не побачили, але ось свист почувся знову, на цей раз зовсім близько.

— Гадюка! — приглушено промовив Вася. — Це вона свистить!

— Де? — придивлявся Сеня.

— Он, біля озера. Бачиш, ворушиться, піднімається на хвіст!

Юля раптом тихенько засміялася, затуливши рота долонею.

— Хлопці, це не гадюка!

— А то!

— Жовтобрюх! Такий здоровий вуж!

— Ну?

— Їй-богу!

— А хто ж плакав?

— Не знаю…

Жовтобрюх — товщиною в руку, рябий жирний вуж — піднявся над травою, покрутив плескатою головою і роззявив пащу. Між тонкими зубами звивався роздвоєний меткий язик. Вуж задрижав, знову пронизливо засвистів. У відповідь пролунав дитячий крик. Діти здивовано повитягували голови, намагаючись побачити, що там таке. Юлька підбігла ближче.

— Жаба! — заявила вона здивовано.

Справді, навпроти жовтобрюха сиділа, розчепірившись, велика зелена жаба і з надривом кричала. Вона поволі посувалась назустріч вужу, прямо в його відкритий рот.

— Диви, дурна, сама лізе, — прошепотів Сеня.

— Це він її загіпнотизував, — сказала Юлька.

Жаба зробила відчайдушний ривок і попала в роззявлену пащу жовтобрюха. Вася не витримав, одним стрибком він подолав відстань до змії і вдарив її лопаткою по шиї. Тіло вужа почало шалено звиватись. Жаба випала з пащі і зашкутильгала геть. Сеня і Юлька підійшли ближче і з цікавістю розглядали огидного плазуна, який, здригаючись, конав.

— Ніколи нам забавлятись, — сказав Вася. — Пішли, бо ми й до ночі не встигнемо! Коли б дощу не було…

Слова Васі могли справдитися. Сонце пекло немилосердно. Листя на деревах не ворушилося. В небі утворювались прозорі хмарки, вони об’єднувались і скупчувались над лісом.

Мандрівники поспішали. Стежка вела їх понад очеретами. В одному місці з кущів вискочила лисиця. Вона побачила дітей, спокійно поглянула на них хитрими очицями і, привітно махнувши рудим хвостом, зникла серед осоки.

— Хитра, — пробурмотів Сеня. — Знає, що в нас нічим стріляти…

Скоро перед ними виріс калиновий гай. На гілках звисали важкі кетяги ще зелених ягід. В листі цвіріньокали горобці, десь лічила роки зозуля. Нарешті зарослі калини кінчились. В дітей з вуст зірвався вигук

захоплення. Прямо перед ними на горбку виростали з густої трави важкі брили каміння. Кілька каменів утворювали своєрідну печеру, отвір якої чорнів проти сонця. Біля печери росли три в’язи — старі, покручені, з численними бородавками на стовбурах. Каміння було увите хмелем і покрите зелено-жовтим мохом. А ліворуч, під розлогою вербою, било вгору прозоре джерело. Вода падала вниз маленьким фонтаном і стікала в болото.

— Бездонна криниця! — крикнула Юлька.

— Прийшли, хлопці! — переможно вигукнув Вася. Всі троє наввипередки кинулися до отвору серед каменів. Вася вбіг першим. В печері було темно, склепіння нависало низько і треба було згинатись.

Не встиг Вася зробити двох кроків, як в печері спалахнуло примарне блакитнувате проміння. Протилежна стіна печери зникла. На її місці заблищало всіма кольорами дорогоцінне каміння. Переливалися холодним вогнем кристали червоних рубінів, голубих топазів, на стінах звисали густими гірляндами перли і корали, цілі снопи іскор випромінювали великі алмази.

Діти кілька хвилин мовчали, вражені до краю. Вони навіть не вірили, що це їм не сниться, що ось тут, перед ними, посеред лісового болота, недалеко від села, захований такий чудесний скарб…

— Хлопці, — прошепотіла Юлька, тремтячи від хвилювання, — а що ж ми будемо робити з цим скарбом?..

— Розкажемо Колі, — обізвався Вася. — Він порадить…

— Вчених треба сповістити, — додав Сеня.

Вася не витерпів і кинувся вперед, щоб краще роздивитися дорогоцінності. Сеня і Юля рушили слідом.

Але не встигли вони зробити й кроку, як світло в печері згасло. Сяйво скарбів пропало, наче його й не було. Навколо нависав похмурий морок. Юлька тихенько зітхнула.

— Знову якась чортівня, — пробубонів Вася. — Що таке? Ану, Юлька, давай сюди сірники!..

Дівчинка знайшла коробку і подала її Васі. Чиркнув сірник. В вогкій напівтьмі показались нерівні стіни з пасмами сивих грибків. Там, де тільки що діти бачили дорогоцінності, була глуха стіна. Сірник догорів. Знову стало темно.

— Світи другий, — не дихаючи, шепнула Юлька.

Вася засвітив. Все залишалось по-старому. Пуста, холодна, заросла мохом печера — і ніяких скарбів. Діти зачудовано перезирнулися, тривожно оглянулися навколо.

— Ти бачила? — тихо запитав Вася у Юльки. — Адже був скарб…

— Бачила, — підтвердила дівчинка.

— І я бачив, — озвався Сеня.

— Давайте вийдемо, подумаємо, — запропонував Вася. — Тут якась таємниця…

Та тільки мандрівники ступили кілька кроків до виходу, як знову в печері спалахнуло проміння, зникла протилежна стіна і на її місці засяяли, заіскрились дорогоцінності. Вася кинувся назад. Дорогоцінності зникли. Повернувся до виходу — знову з’явилися.

— Зачарована печера, — прошепотів Вася. — Це ясно!..

Сеня тремтів, ніби від холоду. А Юлька несміливо показала рукою на невеликий камінь, що стояв в глибині печери.

— Вася, поглянь, там щось лежить...

Вася засвітив сірник, нагнувся над каменем, схопив якийсь блискучий предмет. Це була прозора скляна трубка, закрита з обох боків. Очі хлопця заблищали нестримною радістю.

— Вийдемо надвір. Мабуть, тут усе сказано!

Діти нетерпляче вискочили з печери. Юлька благаюче вчепилася в рукав Васі.

— Скоріше відкривай!..

Вася ножиком обережно відколупав смолу, потягнув за кінець білосніжного паперу, що був скручений в трубочку. Листок пружно розгорнувся. Блиснули золоті букви.

— Що? Що там? — наперебій закричали Юлька і Сеня.

Вася ковтнув слину, ніби йому невистачало повітря і схвильовано прочитав:

— "Скарб зачарований..." — Він урочисто подивився на товаришів. — А що я вам казав?.. Читаю далі... "Здобути його зможе тільки той, хто пройде до кінця Велику Дорогу..."

— Як, як? — не зрозуміла Юлька.

— "Здобути його зможе тільки той, хто пройде до кінця Велику Дорогу..."

Оченята Юльки округлилися.

— Знов якась загадка! Що це за Велика Дорога?..

— А звідки я знаю, — знизав плечима Вася. — Сама бачиш — тут якась таємниця!..

— І більше тут нічого не написано? — розчаровано запитав Сеня.

— А тобі мало?.. І так, знаєш, скільки таємниць треба розгадати?!

Юлька з сумнівом похитала головою.

— Самі не розгадаємо! Треба Колі про все розповісти! Він розумний!..

— Правильно! — підтримав її Вася, ховаючи листок з заповітом за пазуху.

Раптом Юлька схопила Васю за руку.

— Голос! Ти чуєш?..

Діти прислухались. Справді, від трьох в’язів чувся протяжний голос. Не можна було розібрати, що він говорив. Але кілька слів повторювалось. Вася не витерпів і підбіг до старого в’яза. Слова почулися виразніше. Вони линули десь згори.

— Повертайтеся додому! Повертайтеся додому! — повторив голос. Тепер ці слова розібрали і Юлька і Сеня.

Діти принишкли.

— Знову квіточка? — прошепотів Сеня.

— Може, й квіточка! — відповів Вася. — Голос чути зверху… Значить, треба йти додому. Ну, хлопці, розповісти про все в школі — нізащо не повірять!..

— А не повірять! — згодилася Юлька.

— Ну, пішли… А то справді не встигнемо до ночі. Та й їсти хочеться, кишки до спини прилипли… і хмари чорні, буде гроза…

Ще раз поглянувши з жалем на печеру, на крони столітніх в’язів, на прозорий струмінь Бездонної криниці, діти рушили назад.

ТРЯСОВИНА

Мандрівники минули калиновий гай, болото і знову вступили в дрімучий ліс. Витягаючи з волосся та одежі реп’яхи і колючки, Сеня і Юлька йшли за Васею, який впевнено крокував по стежині.

— Через годину будемо дома, — заявив Вася.

Але минуло близько години, а зарослі ставали все густішими. Крім сосни і ялини, з’явились дуби, берези, осики і дикі груші. Крони дерев угорі майже зовсім закрили небо, і внизу, серед густих кущів терну, глоду та шипшини, було темно, як після заходу сонця.

Діти зупинились, розгублено оглядаючись.

— Стежки нема, — обізвався Сеня. — Ми, мабуть, не туди йдемо… Щось не те…

— "Не те"… — перекривив Вася. — Сам бачу, що не те! Ми збилися з дороги! Кудись треба повертати. А куди?..

Тепер уже йшли сумно, з похнюпленими головами. Все густішими ставали кущі. Вася нишком оглядався навколо, щоб товариші не помітили. Він давно зрозумів, що вони не втраплять додому, бо зовсім заблудилися. В небі з’явилися темні хмари, закрили сонце і не можна було розібрати, де схід, а де захід.

Сеня почав сопіти носом. Це в нього означало хвилювання. Юля смикнула його за куртку.

— Нічого сопіти! Теж мені піонер! Заблудилися і виблудимося!..

— І нічого не заблудилися, — одрізав Вася, втомлено зупиняючись коло велетенського дуба.

— Ну, ти мені не говори, — миролюбно перервала його Юлька. — Я добре бачу…

— Боятись нічого, — несподівано бадьоро вкинув слово Сеня. — Цей ліс тягнеться в ширину всього на сорок кілометрів. Пам’ятаєш, дід Левко говорив! Куди-небудь та вийдемо…

— От спасибі! — іронічно скривився Вася. — Зовсім заспокоїв…

Вгорі раптово пролетів вихор, рвучко сколихнув верховіття дерев. Ліс зашумів тривожно, загрозливо. Стало темно, небо затягнулось грізною чорно-синьою хмарою. Десь далеко прокотився грім.

— Ой як цікаво, — застрибала Юлька, плетучи в долоні. — Гроза в лісі!..

Сеня знизав плечима.

— Ось як прополоще тебе до кісток, тоді будеш радіти!

— Треба знайти захист, — рішуче сказав Вася. — Нас, мабуть, будуть розшукувати. Переждемо грозу! Потім, може, й самі виберемося…

І він швидко закрокував уперед. Інші, не сперечаючись, поплелися за ним.

Впали перші великі краплі дощу і залопотіли по спинах мандрівників. Трава навколо і листя дерев заблищали в присмерковому освітленні. Діти, щулячись, побігли під захист великого крислатого дуба, який стояв недалеко від них. Його віти поки що не пропускали води, і під стовбуром було сухо.

— Що ж тепер будемо робити? — запитала Юлька.

— Не пропадемо, запевнив Вася. — Дід уже нас шукає, це точно!

— Їсти хо… — не вимовляючи слова від холоду, озвався Сеня. Юлька ковтнула слину.

— Може, ти ще що-небудь "хо"? — обурився Вася. — Мовчав би вже краще! Раз тонкошкірий — не треба ходити в подорожі!

Сеня винувато шморгнув носом і замовк. Розмову дітей перервав сліпучий зигзаг блискавки, який спалахнув прямо над головою. В ту ж мить оглушливо загуркотів страшний грім. Юлька затулила пальцями вуха, хлопці заплющили від страху очі. Стало зовсім темно, дощ перетворився на зливу. Здавалося, що з неба ллється ціла ріка, а серед її течії блискавично проносяться золоті в’юни-риби, з тріском розтинаючи воду.

Сухе коло під дубом поступово звужувалося, потім листяний покров не витримав, і потоки води полилися прямо на дітей. Ховатися було ніде — навколо висіла непроглядна сіра стіна. Друзі похмуро мовчали, цокаючи зубами.

— Чуєте, хлопці, — раптом обізвалася Юлька. — А чого ми будемо стояти тут? Все одно уже мокрі до нитки! Давайте побіжимо — буде тепліше!..

— Правильно! — радісно стріпнувся Вася. — Ти молодець, Юлька! Побігли!..

Забризкуючи грязюкою литки, вони чкурнули поміж кущами, дотримуючись того напрямку, в якому йшли раніше. Дощ немилосердно сік прямо в обличчя. Вася, що біг першим, зупинився.

— Ліс кінчився! Якась галявина! — крикнув він.

— Тихо! Наче собака гавкає! — озвався Сеня.

— Який там собака! — вигукнув Вася. — Тут свого голосу не почуєш.

Все-таки прислухались. Але, крім бурхливих поривів вітру та гримотіння в небі, не було чути нічого. Вася махнув рукою.

— Побігли через галявину!

Під ногами чвякала мокра трава. Ґрунт раптом пружно заколихався. Юлька застережливо крикнула, хотіла схопити Васю за руку. Але було пізно.

Вася зойкнув, захитався і провалився в траву. Бризнула грязюка. За ним пірнув Сеня, ледве встигнувши схопитись за гілку молоденької берези. Юлька у відчаї простягла руку до Васі, щоб витягнути його, але і її всмоктало багно.

— Трясовина, — пополотнівши, закричала дівчинка.

Вася несамовито заборсався, намагаючись добратися до твердого ґрунту, але багно невблаганно тягнуло його і товаришів униз.

— Не ворушись, — гукала Юлька. — Так гірше, коли рухатись!..

Сеня заревів, розмазуючи брудні сльози по щоках.

— Не скигли! — крикнув на нього Вася. — Найдуть нас, не пропадемо!..

Сеня замовк, з відчаєм поглянув навколо.

— Хто нас знайде? Нічого не видно кругом…

Але дощ потроху вщухав. Над лісом з’явився шматочок чистого неба. Вітер шалено гнав сірі хмари вдалину. Нарешті блиснуло сонце. В його промінні широка галявина заграла чудесними барвами зеленої травки і синіх квітів.

— Гарно як, — прошепотіла зачарована Юлька.

— Здуріла, — крикнув Сеня, — її до пояса затягнуло, а вона квітами милується…

— Тихо! — радісно вигукнув Вася. — Хлопці! Дивіться! Дивіться вгору!

Юлька і Сеня здивовано зирнули вгору, завмерши від несподіванки.

— Квітка! Чарівна квітка!.. — ахнула дівчинка.

— Ми врятовані! — сказав щасливим голосом Вася. — Квітка не залишила нас!

Справді, над галявиною кружляла чарівна квітка папороті, яка вели їх вночі до заповітної печери. Її пелюстки тріпотіли, переливалися різними барвами в промінні сонця. Ось квітка зупинилася над головами, від неї доносилось тихе шипіння. Раптом пролунав схвильований голос:

— Тримайтеся, друзі! Я прийду до вас! Тримайтеся за березу!

— Хто прийде? — схвилювався Сеня.

Але квіточка піднялася вгору і стала повільно кружляти над дітьми, більше не промовляючи ні слова.

— Береза! Сеню! За березу треба триматись! Простягни мені руку!

Вася дотягся рукою до Сені, вчепився за тонесеньку гілку дерева. Він напружив усі сили, щоб витягти ноги і болота, але гілка раптом одчахнулась і обоє ще глибше поринули в багно.

Трясовина невблаганно затягувала дітей у свої гнилі обійми…

КОЛЯ ПОСПІШАЄ НА ДОПОМОГУ

Вранці схвильована баба Оришка настирливо добивалася в комору до Колі. Коля довго не відчиняв, але, нарешті, його нерви не витримали.

— Чого нам треба, мамо? — нетерпляче запитав він, відчиняючи двері. — Я ж вам сказав, що все буде добре!

— Що ти мені голову морочиш! — лементувала баба. — Де діти? Куди ти їх повів? Ти казав, що сам будеш супроводжувати їх!.. Кажи, де діти, бо я поб’ю всі твої анахтемські машини!..

Коля злякано розставив руки, щоб не пропустити бабу до комори.

— Зачекайте ще трохи! Даю вам слово, що діти будуть сьогодні дома!

— Я не вірю тобі! — знову крикнула баба. — Покажи їх, бо батько Юльки дихати мені не дає!

— Я ж їм на користь це все роблю! — розсердився Коля. — Ну, дивіться, коли така нетерплячка…

Він відступив до дверей і пропустив бабу до комори. Вікно в коморі було завішене ковдрою, і в темряві яскраво світився на столі блакитний прямокутник телевізора. На екрані ясно було видно гладь великого озера, густу стіну лісу. На піску під кущами калини вовтузилася Юлька. Вася на багатті жарив великого минька, а Сеня, невідривно слідкуючи за його роботою, стояв поруч.

Баба залилася тихеньким сміхом, побачивши своїх онуків.

— Ти диви! Як живі… Де ж це вони? Ага! Це ж озеро Шумбур… і червона круча!..

— Правильно! — сказав Коля.

— Ой, боже ж мій! — занепокоїлася баба. — Для чого ж ти їх так далеко завів!.. У них же і їсти нічого!

— Перестаньте! — не витримав Коля. — Вони не пропадуть. Бачите — Вася смажить рибу! А Сені така прогулянка тільки на користь буде, трохи схудне!.. Ну, йдіть, ідіть, мамо!..

Баба Оришка, цмокаючи та причитаючи, пішла з комори. Коля зачинився на гачок і більше не відчиняв дверей. Минуло кілька годин. Баба несміливо підходила до комори ще кілька разів і стукала в двері.

— Колю! Ну покажи, де вони, мої голубчики! — просила вона.

Коля не відповідав. Тоді баба розсердилася і пішла будити діда Левка, який спав на сіновалі після нічного обходу.

— Вставай, діду! — кричала баба Оришка. — Вставай, бо той сатана загубить дітей!.. Скоро почнеться гроза — хмари збираються!..

— Який сатана? — озвався дід, витягаючи з бороди сіно. — Кажи, стара, толком...

— Та Коля ж! І нащо було дозволяти йому вести кудись дітей, та ще й якоюсь бісовою машиною!

— А хіба вони не вернулися?

— То ж бо й є, що ні!..

Дід занепокоєно підвівся, хутко зібрався, кілька хвилин тривожно дивився на чорні хмари. Разом з бабою він підійшов до дверей комори. Двері були, як і раніше, зачинені.

— Відчиняй, Колю, годі дурня строїти!.. — суворо крикнув дід. — Де діти? Пора їх додому вернути!

Замість відповіді двері рвучко розчинилися. Мало не збивши бабу з ніг, з комори вискочив Коля. Руде волосся його було розтріпане, в очах проглядала розгубленість. На грудях висів якийсь апарат, причеплений ременем за шию. Він вихором пролетів мимо діда Левка, і кинувся до лісу.

— Куди ти? — крикнув здивований дід.

— За дітьми! Я скоро вернусь! — на ходу відповів Коля.

— А де вони? — залементувала баба. — Що з ними?..

— Все буде добре! — почулося вже з кущів. Коля зник у лісі.

— Божевільний! Оглашенний! — кричала баба, занепокоєно проводжаючи його поглядом. Там, десь далеко над лісом, бушувала гроза…

КВІТКА ЗНОВУ РЯТУЄ

Півгодини показались для трьох мандрівників вічністю. Трясовина засмоктала їх до грудей. З багна виднілися тільки голови і руки. Але над їх головами повільно кружляла, сяючи пелюстками, квітка, і це вселяло в їх серця гарячу надію…

— Хто ж прийде за нами? — непокоївся Сеня. — Чому ж ніхто не допомагає?

І ось рятунок прийшов. З-за дерев з’явилася постать людини. Вона вискочила на галявину і швидко наближалася до дітей.

— Коля! — несамовито закричав Вася. — Коля! Як ти потрапив сюди?

— Спокійно, спокійно, мандрівники! — відповів Коля, радісно посміхаючись. — Спочатку вилізти треба, а потім уже пояснення!

Він, спритно стрибаючи по купинах, добрався до берези. На його грудях висів металічний ящик зеленого кольору. Коля зупинився, щось зробив на тому ящику. І тоді здивовані діти побачили, як чарівна квіточка папороті опустилася вниз і сіла на руки Колі.

— Коля! — захоплено вигукнув Вася. — Так це твоя квітка?

— А ти ще й досі не догадався? — хитро засміявся Коля. — Ну, гаразд, потім розповім про все. А тепер давайте вилазити з трясовини!

Він поклав квітку в ящик, вийняв з-за пояса сокиру і кількома ударами зрубав берізку.

— Тримайся за стовбур! — крикнув Коля. Сеня перший схопився за берізку. Коля, напружившись. потягнув його з багна. Трясовина, важко чвякнувши, випустила жертву з своїх обіймів. Сеня знесилено впав на твердий ґрунт. За кілька хвилин всі троє — замурзані, до плечей покриті грязюкою, — стояли поряд з Колею, не вірячи своєму врятуванню. Вони шалено торсали Колю, обіймали його.

— Як же це? Виходить, це твоя квітка, не чарівна? Це ти водив нас? А де ти був? — сипались безладні запитання.

Коля одмахувався руками, сміявся.

— Відчепіться! Ви і мене обмажете в багнюку! Скоріше побігли додому, обсушимось! А дома про все розповім!

Галасливою юрбою вони покинули небезпечне місце.

— Бігом, — скомандував Коля. — Ви замерзли, треба зігрітися…

Діти забули про пережиту небезпеку, про голод, і радісно побігли слідом за Колею. Але радіти було ще зарано. Не встигли вони пройти половини шляху, як на одній з галявин трапилось несподіване. Земля раптом розступилася, і Коля полетів кудись униз, у чорний отвір. Діти не втримались і посунулись з розгону слідом за ним. Вони впали на дно ями. В ніс ударив затхлий сирий запах…

— Живі? — почувся в темряві стурбований голос Колі.

— Живі, — відповів Вася.

— Жива, — пропищала Юлька.

— Я, здається, ногу вивихнув, — ледве озвався Сеня. — Куди це ми попали, Колю?

— Ну, мандрівники, — обізвався Коля, — це вже я недоглядів. Здається, попали ми у вовчу яму…

Він встав, обмацуючи стіни, обійшов кругом.

— Високо! Метрів чотири, не виліземо!

— А може, піраміду зробимо? — запропонував Вася, підходячи до нього. — Ти вилізеш, а потім нас витягнеш!..

— Еге, — засміявся Коля. — Мене ви не витримаєте!

В ямі стало темніше, бо сонце швидко котилося до заходу. Від стінок ями тягнуло холодом, волога проймала, здавалось, до кісток.

— Нічого, — хапаючи дрижаки, обізвалася Юлька. — Прийдуть перевіряти яму і знайдуть нас…

Коля весело засміявся.

— Ну, якщо ждати цього, то ми тут поколіємо! Виберемося й так!

— Як? — зацікавлено озвався Вася.

— Знову квіточка допоможе? — запитав Сеня.

— Аякже! Тільки на неї й надія. Дивіться…

В темноті щось клацнуло. На грудях у Колі спалахнули червоні вогники, потім повільно засяяв синій прямокутник.

— Телевізор, — вигукнув Сеня.

— Правильно. На принципі телевізора. А тепер пускаємо квітку.

Вражені діти побачили, як Коля випустив з рук квітку. Вона повисла в повітрі, спалахнула м’яким промінням і попливла в отвір ями.

— А що ти хочеш з нею зробити? — запитала Юлька.

— Як що? — здивувався Коля. — Вона прилетить до діда, скаже йому, де ми, і він нас витягне…

Юлька затанцювала навколо Колі, весело засміялася.

— От здивується дід! І злякається!..

— Нічого! Він знає про все!

— Коли! А як же ти керуєш квіточкою? — нетерпляче запитав Вася.

— А ось як. Суньтесь ближче до мене… Тепер я нам розкажу про секрет квітки…

Діти схвильовано обступили Колю.

— Ви бачите у мене на грудях апарат? — запитав він.

— Бачимо…

— Ну от. З допомогою цього апарата я керую квіточкою.

— Як? — не витримав Сеня.

— Не заважай! Розкажу все. Пам’ятаєте нашу першу розмову? Я запропонував нам допомагати мені! А ти, Васю, що сказав? "Мені в школі набридли всякі досліди! Ми більше про пригоди мріємо!" Я й вирішив показати нам усім, що можна зробити з допомогою науки і техніки… Я працював якраз над літаючою моделлю для спостережень за життям тварин і птахів. Коли ви почали шукати чарівну квіточку папороті, у мене виникла думка оформити модель так, щоб вона були схожа на квітку.

— А як же вона літає? — недовірливо запитала Юлька.

— Дуже просто. Ви помітили, що зверху в неї ніби тремтять пелюстки?

— Помітили…

— То крутиться маленький повітряний гвинт!

— Як у вертольота! — догадався Вася.

— Правильно. Цей гвинт підтримує квітку в повітрі. В рух його приводить маленька атомна батарейка. А летить модель тому, що там є маленький компресор. Він всмоктує повітря, стискує його і виштовхує. І квітка мчить туди, куди я хочу…

— Це схоже на ракету, — не витримав знову Вася.

— Молодець! Вірно!.. Ще в моделі є маленький об’єктив, як у фотоапараті. Він передає зображення того, що оточує квітку, по радіо, а я з допомогою апарата, який у мене зараз на грудях, приймаю їх і бачу на екрані, куди летить квітка, і де вона знаходиться. Керується модель по радіо. Зрозуміло?

— Зрозуміло, — прошепотів Вася. — А все інше — вогонь уночі серед лісу, плани, заповіт — теж ти підстроїв?..

— Все я, — серйозно відповів Коля.

— А скарби, — крикнула Юлька. — Скарби звідки там з’явилися? Чи їх не було? І що це за Велика Дорога, про яку написано в заповіті?

Коля тихенько засміявся, притяг дітей до себе, скубнув Васю за чуба.

— Ех ви, недогадливі! Велика Дорога — це шлях до Знання! А ви не хочете іти по ньому! Бачите, що можна робити з допомогою науки! Правда ж, чудеса?

— Справжні чудеса, — захоплено підтвердили діти. — Але ж як, як ти робиш?

— А от пройдіть Велику Дорогу — і дізнаєтесь, — хитро відповів Коля.

Юлька повисла в нього на шиї, цмокнула в щоку.

— Розкажи, сухарик, розкажи!

— Гаразд, лисичко, розкажу! Тільки не тепер! Ми з вами, орли, підемо ще по тих місцях і там ви все зрозумієте...

— Коля, ти чудовий! — писнула Юлька. — Ми дуже вдячні тобі!

— Вже не сухар? — засміявся Коля.

— Ні-ні!

— А скарби? — незадоволено запитав Сеня. — Там написано, що хто пройде Велику Дорогу, той здобуде скарби…

Коля насмішкувато чмихнув.

— Скільки тобі товкти треба! Та навколо нас такі скарби, які й не снилися нікому! Треба тільки бачити їх! Ось я покажу вам, які скарби може відкрити наука, тільки давайте це залишимо до завтра. А тепер дивіться на екран.

Діти дружно обступили Колю. На маленькому голубому прямокутнику вимальовувалась обриси дерев. Їх стовбури швидко проносились мимо. Квіточка, мабуть, піднялася вгору, бо на екрані виникло зображення верховіть. Яскраво спалахнув обрій. Там заходило сонце.

— Ой як цікаво! — прошепотів Сеня.

— Зараз я вам продемонструю те, для чого робився цей апарат…

Наблизилась стіна лісу, і являлись окремі дерева. Коля пильно вдивлявся в екран. Ось він повернув на панелі якийсь важілець. Квітка зупинилась, опустилася нижче…

— Білка! — закричав Вася. — Білка, хлопці…

Справді, на екрані ясно вирізнялася маленька білка з пухнатим задертим догори хвостом. Вода, не підозрюючи того, що на неї дивляться люди, спокійно вмивалась, сидячи коло дупла. Юлька заплескала в долоні.

— А ось, будь ласка, гніздо ворони, — сказав Коля, поворотом важільця підводячи квітку до іншого дерева.

Там, в гнізді, сиділи, притулившись одне до одного, кілька вороненят. Важко захиталась гілка, до гнізда прилетіла здорова чорна мама. Вона ніжно каркнула і почала годувати дітей принесеною здобиччю.

Ну, Васю, тепер ясно, як я зробив фотографії кабанів і вовчиці? — запитав Коля.

— Ясно, Колю!

Зачаровані діти просили Колю показати ще що-небудь, але він відмовився.

— Досить! Темніє! Дома будуть турбуватися.

Квіточка помчала понад лісом на захід. Блиснула на екрані стрічка Дніпра, село…

— Сторожка! Дивись, сторожка! — крикнув Вася,

Квітка опустилася вниз. Діти побачили, що біля сторожки метушиться баба Оришка, а на ґанку стоїть дід Левко і батько Юльки — високий сухорлявий чоловік з суворим поглядом.

— Ой, боже ж мій! — галасувала баба Оришка, — Вже ніч, а їх нема! Куди ж їх завів той гаспид?

— Цить, стара, повернуться! — заспокоював дід, я тривогою дивлячись на ліс.

— Це все твоя хуліганка накоїла! — накинулась баба на батька Юльки. Це вона підговорила хлопців шукати скарби!

— Схаменіться! — відповів той. — Чи може одна дівчинка затягти в ліс двох хлопчаків! Це вони їй закрутили голову!..

— Та не сваріться! — розсердився дід, — Тут не тайга, не заблудяться!

Квіточка наблизилась до них. Коли спрямував її прямо до діда. Той, мабуть, побачив квіточку, злякано відмахнувся руками.

— Що за халепа? Свят, свят!..

Діти в ямі не могли стриматися від сміху, бачачи на екрані округлені очі діда і розгублені обличчя баби Оришки та Юльчиного батька.

— Тату! — крикнув Коля. — Я з дітьми коло Мостища, у вовчій ямі!

Обличчя всіх присутніх коло сторожки витяглися, вони злякано озиралися навколо, Коля знову сердито гукнув:

— Чого ви злякалися? Це всього-на-всього моя літаюча модель! Ми випадково попали у вовчу яму і не можемо вилізти!

— Це витівки Колі! — запричитала баба Оришка. — і чого тебе нечистий впер до вовчої ями? Вернешся, сатана, я тобі покажу!

Батько Юльки засміявся, похитав головою.

— Ну й штукар! Молодець!

— Молодець? — залящала баба. — Влізли у вовчу яму, та ще й молодець! Там їх вовки з’їдять!..

— Не з’їдять! — нетерпляче перебив її Коля. — Тату! Запрягайте коня і їдьте, бо ми задубіємо тут!

— Зараз, Колю! Я миттю!..

Дід хутко кинувся до повітки, коки і почав запрягати.

— Бабо! — крикнув Сеня. — Бабусю!

Баба, очевидно, почула, бо її брови радісно піднялися над заплаканими очима.

— Сенечко, Васю! Ви живі?..

— Раз обзиваються, то не мертві! — хмикнув батько Юльки.

— Швидше, старий! — підганяла діда Левка баба Оришка. — Щоб ти мені в одну мить привіз їх!.. А я їм зараз вечерю приготую!..

…Над лісом упав присмерк. Сонце зникло за багряним обрієм. Дід взяв з собою довгу вірьовку, сів на підводу і виїхав за ворота. Квіточка спалахнула синьо-рожевим полум’ям і попливла попереду. Баба Оришка і батько Юльки зачаровано стежили за чудесним вогником, який рятував дітей, доки він не зник за стіною лісу…

Дід несамовито гнав коня вузькою лісовою дорогою. Колеса глухо стугоніли по корінні, луна котилася в хатах, лякаючи заснулих птахів. А попереду невтомно летіла чарівна квітка, освітлюючи шлях…

Через півгодини діти дрімали на возі, закутані в сіно. Пережиті пригоди так втомили їх, що вони були не в силі говорити. Коля розповідав старому ліснику про пригоди дітей, хвалив їх витримку і уміння.

А дрімучий ліс співав протяжну урочисту мелодію і навівав маленьким мандрівникам барвисті сни. Снилися їм незвичайні пригоди, похмура печера, зачаровані скарби і полум’яна квіточка, яка вела їх у невідому дорогу.

ЕПІЛОГ

Всі наступні дні діти не відходили від Колі ні на крок. Вони разом купалися в річці, разом загорали на сонці. Він їм розповідав про цікаві речі, які раніше здавалися дітям нудними або непотрібними. Він їх вів у далекі зоряні світи або в незвичайно малий світ атома, він розповідав їм про життя риб, тварин, дерев… У подиху вітру, в зростанні зеленої билинки, в блиску променя, в шелесті листя — в розповідях про все це Коля знаходив такі слова, такі фарби, що діти сиділи, мов заворожені.

— Ну що? — сміявся Коля, підморгуючи Васі. — Нудна наука? Що скажеш тепер, мандрівнику?

— Та ну тебе, Коля! — присоромлено опускав очі додолу Вася. — Я раніше був просто дурний! Але скажи, невже і я зможу все це робити?..

— Звичайно, зможеш! І ти, і Сеня, і Юлька!..

— Сам?.. Такі чудеса?.. — дивувався Вася.

— Які ж це чудеса? Колись, може, й прийняли б такі явища за чудо, а тепер нема дурних! Всі знають, що наука творить такі чудеса, які й не снились всяким там чудотворцям! Учись добре, більше читай, от і будеш чудотворцем!

…Вечорами Коля збирав дітей у своїй коморі, випускав квіточку в вікно і спрямовував її по радіо в глиб лісу. І тоді перед враженими дітьми поставало життя лісу, про яке вони й не догадувалися. Квіточка пливла в темряві незримою, звірі і птахи не помічали її і тому не боялися, а спостерігачам було видно все. Коля пояснив, що це досягається з допомогою невидимого інфрачервоного проміння…

…Квіточка залітала в печеру до вовчиці, і діти бачили боротьбу смішних, пузатих вовченят. Коля поки що не хотів говорити мисливцям про вовчицю, щоб спостерігати її життя.

Їм вдалося побачити полювання сови, яка напала в темряві на сонного зайця. Куций страшенно заверещав і кинувся стрімголов у кущі. Це його врятувало.

Затамувавши подих, діти дивилися, як підстерігала сонних птахів лисиця, як два лосі пили воду з болота, як під місячним сяйвом на галявині гралися зайці, стрибаючи один через одного, як у багнюці ніжилися дикі кабани, задоволено хрюкаючи…

І ще багато цікавих, неймовірних картин бачили діти з допомогою літаючої квіточки…

…Скоро Коля мав від’їжджати в Київ. За день перед тим він повів дітей по дорозі, якою вони йшли вночі. День був сонячний, рожеве проміння проникало крізь крони дерев і сріблило все навколо — крапельки роси на листі, на траві, червону кору сосни і блискучі голівки грибів.

Діти шумливою ватагою бігли поряд з Колею, зачаровано слухаючи його.

— Апарат призначений не тільки для того, щоб спостерігати життя звірів, — говорив Коля. — Ось уявіть собі таке… Десь в горах або в лісі для експедиції чи для лікаря потрібний провідник або порадник. А провідник хворий або, допустимо, йому треба вести кілька експедицій. Що ж робити? Радіо тут не допоможе!.. Тоді може стати в пригоді моя літаюча модель. Провідник буде вести квітку по радіо попереду експедиції і давати необхідні вказівки, сидячи вдома… і ноги не болітимуть і діло зроблене… Ясно?

— Ясно! — хором закричали діти.

— Ну, а з вами було інакше, — хитро підморгнув їм Коля. — Вас треба було провчити. Ви хотіли пригод — і маєте пригоди!.. Простіше було б просто вести вас з допомогою квітки, але я хотів, щоб ви трохи подумали, тому й склав цей план і зробив "чудеса"! І, бачте, все-таки знання, здобуті в школі, знадобилися!..

Мандрівники вийшли на маленьку галявину. Вася радісно скрикнув.

— Дивіться! Те місце, де ми знайшли план! Ось стріла, ось я копав!..

— Правильно! — відгукнувся Коля. — А тут був огонь…

Він хутко розрив землю і витяг з маленької ямки блискучий предмет. Діти зацікавлено обступили Колю.

— Розкажи, як же ти робив полум’я?

— Дуже просто. Ось тут встановлений маленький моторчик, він крутить вентилятор, вентилятор розпилює мікроскопічні часточки металу, які в пучку проміння створюють ефект вогню… Включаю все це

я теж по радіо!.. Великого значення для науки ця штука не має, це так, для більшого враження...

— Ти навчиш мене? — благально спитав Вася.

— Чого?

— А я в школі буду показувати чудеса!

— Не чудеса треба показувати, а створити технічний гурток. Ось тоді я приїду до вас і допоможу!

Жваво розмовляючи, Коля і діти рушили далі. Вони минули галявину, де квіточка прогнала вовка, покупалися в озері, де Вася ловив руками рибу, пройшли попід кручею і звернули в густий дубовий ліс.

Незабаром вони підійшли до печери. Сеня здалека впізнав три великі в’язи і блискучий струмінь Бездонної криниці. Він радо закричав і кинувся вперед.

— Його тепер і не впізнають у Києві! — засміявся Коля. — Наполовину схуд!

Сеня першим добіг до отвору і зник в ньому. Коли інші наблизилися до каміння, Сеня вискочив з печери, щасливо вигукнув:

— Є! Є скарби!

— І є, і нема! — засміявся Коля. — Ходімо!

Всі ступили під склепіння печери. Справді, в темряві, як і тоді, спалахнуло різнобарвне проміння і на місці протилежної стіни заграли золотими іскрами дорогоцінності.

— А тепер ідіть сюди! — скомандував Коля.

Діти рушили в глиб печери. Сяйво зникло. Коля ввімкнув ліхтарик. Промінь осяяв пусту печеру.

— Дивіться, — весело показав Коля під камінь, що стояв посередині. — Це було дуже важко зробити… У камені, бачите, — проекційний ліхтар! А на плівці зображені дорогоцінні кристали. Біля входу, в землі, я змайстрував пристрій, що включає ліхтар…

— Я розумію! — схвильовано обізвався Вася. — Коли ми наступали на нього, то ліхтар вмикався і ми бачили скарби…

— Не скарби, а їх зображення! — поправив Коля. — Ну от, ви й узнали останній мій секрет! Зрозуміло тепер, про які скарби написано було в заповіті?

— Зрозуміло! — прошепотів Вася.

Юлька підскочила і обняла Колю за шию, потерлася кирпатим носом об його щоку.

— Ой Колю! Спасибі тобі! У мене тепер не буде ні одної трійки!

— І в мене, — додав Вася.

— І Велику Дорогу до кінця пройдете? — ласкаво посміхаючись, запитав Коля.

— Пройдемо! — дружно відгукнулися діти.

Пізно ввечері вони поверталися назад. Все тіло нило від утоми, але діти були щасливі. Навіть Сеня не відставав від своїх товаришів, він тепер відчував себе бадьорим і сміливим.

"Як жалко, — думав Вася, — завтра Коля поїде до Києва, і нам буде вже не так цікаво..."

Та ні, неправда! Коля навчив їх бачити чудесне, красиве, незвичайне у всьому, що оточує людину! От і далекі тремтливі вогники зірок привітно блимають, згоджуються з Васею. Чарівна квітка Колі допомогла їм пережити чудові пригоди, відкрила новий світ. І діти твердо знали, що в них тепер не буде поганих оцінок і недостойної поведінки...

Вони віднині виходили на Велику Дорогу, на якій все навколо — ясні зорі в небі, і рідні ліси та ріки, і весь неосяжний світ, все життя — буде тою чарівною квіткою, що невпинно вестиме їх до Знання, до радості, світлого щастя і чудесних пригод.